

TUNNUSTUKSEN KÄSITE

Vähemmistöryhmien kulttuurisen identiteetin tunnustamisen perusteet

Hannu Pahajoki

Filosofian pro gradu – tutkielma

Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos

Jyväskylän yliopisto

Syyskuu 2009

TUNNUSTUKSEN KÄSITE

Vähemmistöryhmien kulttuurisen identiteetin tunnustamisen perusteet

Hannu Pahajoki

Filosofia

Pro gradu-tutkielma

Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos

Jyväskylän yliopisto

Ohjaaja: Jussi Kotkavirta

Syyskuu 2009

sivumäärä: 61 sivua

Työssäni tarkastelen tunnustuksen käsitteen perusteita. Työni perustuu Axel Honnethin teorialle tunnustuksen käsitteestä. Honneth rakentaa normatiivista yhteiskuntateoriaa ja tarkastelee hyvän yhteiskunnan yleisiä piirteitä yksilön hyvän itsesuhteen, toimintakyvyn ja kaikinpuolisen hyvinvoinnin kannalta tärkeiden tunnustussuhteiden kautta. Lisäksi työssäni käsittelem myös muiden antamia vastauksia tunnustuksen problematiikasta. Tähän liittyen selvitän kulttuurisiin identiteettien liittyviä kysymyksiä. Sovellan siihen Stuart Hallin käsitystä kulttuurisesta identiteetistä ja siihen liittyvän problematiikkaan.

Käsittelem Benedict Andersonin ajatusta kansakunnasta ”kuviteltuna yhteisönä”, jossa hänen käsitteensä kansakunnasta tuo omalta osaltaan esiin asetelmaan liittyvän monimutkaisuuden. Esittelen myös Heikki Ikäheimon näkemyksen Honnethin yleiseen normatiiviseen periaatteeseen, jonka mukaan hyvässä yhteiskunnassa jokaisella tulee olla mahdollisuus saada riittävästi tunnustusta.

Pro gradu - tutkielmassani eräänä aineistona olen käyttänyt Nils-Aslak Valkeapään *Beaivi*, *Ahcazan* kirjan runoa ja Ralph Ellison *Invisible Man* kirjan tekstiä. Näillä olen pyrkinyt havainnollistamaan millaisia ajatuksia puutteelliset tunnustussuhteet voivat tuottaa sitä kokevien parissa.

Erik Lagerspetzin mukaan toimintamme yhteisöissämme on sidottu erilaisiin sosiaalisiin järjestelmiin. Käsittelem sosiaalisia faktoja kuten esimerkiksi instituutioita omanlaisena sosiaalisena järjestelmänä ja tähän liittyviä jaettuja uskomuksia ja konventionaalisia faktoja.

Kulttuureja koskevissa kappaleessa tuon esille Olli Löytyn näkemyksen kulttuurien rajojen häilyvyydestä ja sekoittuneisuudesta. Tämä jää usein keskusteluissa huomiotta, vaikka juuri se paljastaisi asioiden monimutkaisuuden ja mahdollistaisi asioiden monipuolisemman käsittelyn

Tutkielman tuloksista näkyy se, että tunnustuksen vaatiminen edellyttää erityisryhmien tunnistamista tunnustettavien erityisyyksien kantajiksi. Vähemmistöryhmillä oma kieli voi olla vain heidän käytössään ja myös kulttuurisiin erityispiirteisiin kuuluvat tavat ja perinteet voivat olla vain osalla tuon ryhmän jäsenistä.

Yhteiskunnallinen tilanne, jossa ryhmän erityispiirteet eivät säily tai kieli ei kehity, voi olla tuohon ryhmään kuuluviksi itsensä tuntevien itsearvostukselle vahingollista. Näin ollen lähtökohtana tulisi olla se, että ryhmä, joka katsoo omaavansa kulttuurisia erityispiirteitä, ei voi luopua niistä seurauksitta.

Avainsanat: Tunnustus, Identiteetti, Vähemmistöt, Saamelaiset, Instituutiot

SISÄLTÖ

1. JOHDANTO.....	5
2. TUNNUSTUKSEN KÄSITTEEN MÄÄRITTELEMINEN.....	10
2.1 Taustaa.....	10
2.2 Tunnustaminen	11
2.2.1 Tunnustuksen moraalinen ydin.....	12
2.2.2 Tunnustaminen oikeudenmukaisuuskysymyksenä.....	14
2.3 Tunnustusmuodot	15
2.3.1 Primäärisuhteet	15
2.3.2 Oikeussuhteet	16
2.3.3 Arvostus.....	17
2.3.4 Tunnustamattomuus	18
3. INSTITUTIONAALINEN TODELLISUUS	19
3.1 Instituutiot.....	19
3.1.1 Sosiaalinen fakta.....	19
3.1.2 Jaettu uskomus.....	20
3.1.3 Konventionaalinen fakta.....	21
3.2 Identiteetti ja ryhmä.....	23
3.2.1 Kulttuurisen identiteetin rakentuminen	24
3.3 Kuvitellut yhteisöt	25
3.4 Monikulttuurisuus.....	27
4. KULTTUURINEN IDENTITEETTI	32
4.1 Etninen identiteetti.....	32
4.2 Saamelaisen identiteetin tuottaminen	33
4.3 Oikeuksien määrittelystä	34
4.4 Kulttuurin säilyttäminen	35
4.5 Saamelaisuus eri maissa	36
4.6 Vähemmistöryhmiin jaottelun perusteet.....	36
4.6.1 Vähemmistöryhmä muiden määrittelemänä.....	37
4.6.2 Vähemmistöryhmä ryhmään kuuluvan kokemuksena.....	37
4.6.3 Vähemmistöryhmä lakien mukaan	38
4.7 Saamelaislaki	38

4.8 Vähemmistö käsitteenä.....	41
4.9 Saamelaisten geneettinen poikkeavuus muuhun eurooppalaiseen väestöön verrattuna	42
5.0 KULTTUURISTEN ERITYISPIIRTEIDEN TUNNUSTAMINEN	43
5.1 Kokemus tunnustamattomuudesta.....	43
5.2 Saamelainen kokemus tunnustamattomuudesta	45
5.3 Kulttuuristen erityispiirteiden tunnustuksen periaate	47
6. JOHTOPÄÄTÖKSET	52
LÄHTEET:	58

1. JOHDANTO

Kansainvälisessä keskustelussa viime vuosina on noussut esiin kysymys vähemmistöjen oikeudenmukaisesta asemasta. Tämä on seurausta globalisoituvassa maailmassa tapahtuvasta kanssakäymisestä, jolloin kysymyksiä erilaisen kulttuurisen taustan omaavien asemasta ei voi jättää huomiotta. Tästä johtuen yhä enenevässä määrin näissä keskusteluissa on pyritty huomioimaan myös ne olosuhteet, jotka mahdollistaisivat rauhanomaisen kulttuurienvälisen yhteistyön ja kanssakäymisen.

Tämä puolestaan on lisännyt vähemmistöjen äänen tulemistasi esiin ja kansainvälisten sopimusten solmimista, mutta samanaikaisesti vähemmistöjen asemaan liittyvien asioiden moninaisuus tekee tästä vähemmistöihin liittyvästä ongelmakentästä hyvin laajan. Tämän vuoksi rajaan tämän pro gradu – tutkielmani kysymyksiin enemmistö- ja vähemmistöryhmien välisestä kanssakäymisestä ja tarkastelen vähemmistöryhmien omaehtoisen kulttuurisen identiteetin tunnustamisen tarvetta ja perusteita. Lisäksi käsittelen myös sitä, pitäisikö yhteiskunnassa ylipäätään joidenkin ryhmien erityiset kulttuuriset piirteet ylipäätään huomioida.

Axel Honneth¹ kehittää teoksessaan *Kampf um Anerkennung* (suom. Taistelu tunnustuksesta) normatiivista yhteiskuntateoriaa. Hän tarkastelee hyvän yhteiskunnan yleisiä piirteitä yksilön hyvän itsesuhteen, toimintakyvyn ja kaikinpuolisen hyvinvoinnin kannalta tärkeiden tunnustussuhteiden kautta. Nämä tunnustussuhteet voivat vallita niin yksilöiden kuin instituutioidenkin välillä, mutta Honneth keskittyy pääosin yksilöiden välisiin suhteisiin. Honnethin mukaan yksilön itsesuhteen kannalta on tärkeää olla rakkauden, kunnioituksen ja arvostuksen kohteena.² Nämä kolme Honnethin tunnustusmuotoa [rakkaus (Liebe), kunnioitus (Achtung/Respekt) ja arvostus (Wertschätzung)] ja tunnustamattomuus, toimivat Honnethin tunnustuksen käsitteen perustana, mihin myös tämä työni tunnustuksen osalta pohjautuu.

---

¹ Honneth Axel *Kampf um Anerkennung* Frankfurt am Main: Suhrkamp, 1992

² Honnethin haastattelu *Keskisuomalainen* 15.12-01 s.24

Axel Honneth esittää hyvien tunnustussuhteiden olevan tärkeitä edellytyksiä toimivalle yhteiskunnalle. Hänen mukaansa yhteiskunnallisesti tärkeitä ovat taistelu tunnustuksesta, vaatimus tunnustuksesta ja vaikuttaminen tunnustuksen määrittelyihin. Näin ollen puutteelliset tunnustussuhteet ovat ongelma yhteisössä ja niiden seuraukset voivat olla monella tapaa vaikeat. Työssäni tuon tämän ongelman esiin käsitellessäni saamelaisvähemmistön tilannetta.

Tunnustamisen käsitteeseen liittyvät olennaisesti myös kysymykset siihen liittyvistä perusteluista eli kuinka ja millä tavoin tunnustamista perustellaan. Tällöin voidaan tehdä jako sekä perusteluihin vaatimukseen että vaatimukseen, joilla moraalisia perusteita ei ole. Tunnustuksen käsite toimii tapana tarkastella oikeudenmukaisuutta ja yhteisöjä, minkä vuoksi käytän sitä näkökulmana tarkastella enemmistö- ja vähemmistöryhmien välisiä yhteiskunnallisia suhteita.

Tunnustaessamme kulttuurisia identiteettejä tunnustamme samalla myös instituutioita. Erik Lagerspezin artikkeli ”On The Existence of Institutions” selventää kulttuuristen identiteettien takana olevaa institutionaalista toimintaa. Pohjimmiltaan yhteisössä toimimisen taustalla on yksilöiden toiminta ja tämän vuoksi instituutioiden pysyvyyden kannalta on tärkeää, että sosiaalisessa todellisuudessa on vahva uskomus instituutioiden olemassaoloon ja pysyvyyteen relevantissa ihmisryhmässä. Tällöin yhteisön jäsenet keskenään jakavat kokemuksen uskomuksen toiminnan laillisuudesta ja myös sen järkevyydestä.

Kulttuuristen identiteettien olemassaolo edellyttää niiden mieltämistä olemassa oleviksi ja myös sitä, että käytännöllinen toiminta tukee niiden olemassaoloa. Identiteetit ovat siis merkityksellisiä vain tilanteessa, jolloin kansalaiset rakentavat merkityksiä niiden varaan. Näihin jaettuihin uskomuksiin pohjaavat sosiaaliset faktat siis määrittelevät erilaisissa yhteisöissä elävän ihmisen toimintaa ja näin ollen myös ryhmät ovat riippuvaisia muilta saamastaan tunnustuksesta, vaikka määrittelisivätkin toimintaansa sisäisesti.

Tunnustuksen käsitteeseen liittyen pyrin selventämään kulttuuristen identiteettien epävakaiseen pohjaan liittyviä kysymyksiä. Stuart Hallin mukaan kulttuuriselle identiteetille haettaessa tunnustusta on hyväksyttävä se, että tunnustusta ei haeta millekään pysyvälle identiteetille, vaan kehittyvälle ja epävakaille pohjalle rakentuvalle erityisyydelle. Tästä johtuen Stuart Hall painottaa identiteetin olevan prosessi, jolloin voidaan puhua myös identiteetin rakentumisesta tuottamisen alaisena toimintana. Näin muodostunutta kulttuurista identiteettiä ei kuitenkaan voida pitää vähemmän aitona tai kantajalleen vähemmän tärkeänä kuin ideassa pysyvistä identiteetistä.

Käsittelen tekstissäni myös Olli Löytyn teokseen ”Maltillinen hutu” ja siinä artikkeliin ”Likainen maantiede”. Löytyn mukaan maailmaa selitetään kulttuureilla ja se tuo ongelmia asioiden käsittelyyn. Löytty tuo esille sen monimutkaisuuden, mikä on ongelmana myös julkisuudessa käytävissä kulttuurisia erityispiirteitä käsittelevissä keskusteluissa. Löytyn mielestä ratkaisu löytyy sen hyväksymisestä, että selvärajaisuutta ei ole löydettävissä, vaan on pystyttävä kaaoksen hallintaan ja kuten hän sanoo, ”lian ja epäjärjestyksen sietämiseen”.

Hallinnoinnissa voi kulttuurisiin eroavaisuuksiin liittyvät seikat näyttää yksinkertaiselta Löytyn mainitseman ”piirakkakuvion” toimiessa, mutta kuitenkin ongelmat piilevät kaikessa siinä monimutkaisuudessa, mitä esimerkiksi kysymykset vähemmistökuultuureista pitävät sisällään. Vaikka keinotekoisten sulkeumien (”piirakkakuvion”) rakentaminen helpottaa keskustelua, niin samalla ne myös mahdollistavat asioiden yksioikoisen käsittelyn. Tällainen asioiden yksioikoinen käsittely puolestaan aiheuttaa asioita vääristävää yksinkertaistamista, jolloin maailmaa pyritään selittämään jonkinlaisena hallittuna kokonaisuutena. Poliittisessa keskustelussa tällainen pyrkimys kokonaisuuksien hallintaan aiheuttaa keinotekoista jaottelua. Tästä seuraa ajatus siitä, että kaikki olisi jaoteltavissa ja jaottelun ulkopuolella ei ole ketään.

Edellisiin läheisesti liittyen myös Benedict Andersonin teoksen ”Kuvitellut yhteisöt”³ mukaan kansakuntina olemiseen liittyä epävarmuutta ja kehityksen alaisena olemista. Hänen mukaansa kansakunnat on muodostettu kielialueista riippumatta, jolloin kieli ja

---

³ Anderson, Benedict: *Kuvitellut yhteisöt: Nationalismin alkuperän ja leviämisen tarkastelua* Suom. Joel Kuotti Vastapaino Tampere 2007

kulttuurirajat eivät useinkaan ole määritelleet rajoja. Näin ollen Andersonin ajatuksena on kansakunta ”kuviteltuna yhteisönä”. Lisäksi hän havainnollistaa tätä ongelmaa ”liian kireinä ihoina”, joihin kansakuntien rajat on ahdettu. Näin ollen ongelmia tuottavat ohi kieli- ja kulttuurirajojen piirretyt valtioiden rajat, joilla on pyritty saamaan mahdollisimman suuret maa-alueet valtion haltuun. Tästä johtuen kansakuntien synty on myös ollut käytännöllistä toimintaa, jolloin näitä kieli ja kulttuurikysymyksiä ei ole huomioitu.

Benedict Andersonin kansakunnan käsitteen esittelen tuodakseni esille enemmistö-vähemmistö-asetelmaan liittyvän monimutkaisuuden ja erityistapauksena käytän pohjoismaisen saamelaisen vähemmistön tilannetta ja viime vuosikymmeninä tapahtuneen uudenlaisen ”yleis-saamelaisen”⁴ identiteetin syntymistä ja sille enemmistöltä vaadittua tunnustusta sekä erityisyyden huomioimista, sillä neljän maan alueella asuva saamelainen väestö muodostaa erityislaatuisen yhteisön.

Tutkielmassani pyrin tuomaan esille ja ottamaan kantaa kulttuurisen identiteetin määrittelyssä olemassa oleviin ongelmiin, kuten esimerkiksi vähemmistöjen määrittelyyn liittyvän omaehtoisuuden ja vähemmistöjen sisäisen määrittelyn vaatimukseen. Tämän on sisällettävä kuitenkin tarpeeksi monimuotoisia kriteerejä jo pelkästään yksilöiden oikeusturvan takia. Lisäksi kulttuurisen identiteetin määrittelyssä on huomioitava myös ns. hybridikulttuurin edustajat eli monipuolisen taustan omaavat ihmiset.

Omaehtoisella saamelaisella identiteetillä tarkoitan tutkielmassani merkittäviltä osin saamelaisen itsensä omaehtoisesti määrittelemää identiteettiä. Saamelaisuuden määrittäminen on nyt ajankohtainen ja muutostilassa oleva kysymys. Kuten aikaisemmin mainitsin, tämä johtuu osittain siitä, että vähemmistöjen määrittäminen on ongelmallista. Tämän vuoksi pyrin myös tutkielmassani selventämään vähemmistöjen määrittelyyn liittyviä kysymyksiä, sillä vähemmistöryhmät syntyvät juuri niitä määriteltäessä. Näin ne muodostuvat määrittelyn sisällä, eivät sen ulkopuolella.

---

⁴ Lehtola Veli-Pekka *Saamelaiset - historia, yhteiskunta, taide*. Kustannus-Puntsi Gummerus Jyväskylä. 1997

Tutkielmassani otan kantaa myös erilaisten vähemmistöjen oikeuksien tunnustamiseen, kuten mitä eroja erilaisilla vähemmistöillä on ja mitä niiden mahdollisista eroista seuraa. Tämä tulee esille vertailtaessa esimerkiksi erilaisia maahan muuttaneita ryhmiä (joista osa voi muodostaa vähemmistön vain rajallisena pidettävän ajan) alkuperäisvähemmistöön. Tästä puolestaan seuraa kysymys siitä, miten tulee suhtautua alueen alkuperäisvähemmistön tilanteeseen ja millä perusteella. Yhteiskunnan käytänteet tuottavat tarpeen erilaisten ryhmien jaottelulle, jonka toteuttamiseen on valittava kriteerit. Uhkakuvana tässä ovat jäykät kulttuureja määrittelevät asetelmat, joiden väitetään kuvaavan maailmaa aukottomasti.

Edellä esittelin vähemmistöryhmien asemaan ja määrittelyyn liittyviä ongelmia, joita tässä pro gradu -tutkielmassani käsittelen. Pyrin käyttämään teorian tietoa mahdollisimman paljon hyväkseni, mutta koska en voi kirjoittaa oman itseni ulkopuolelta, voi kirjoittamiseeni osittain välittyä oma kokemukseni kasvusta ruotsalaisen, suomalaisen, saamelaisen ja norjalaisen kulttuurin keskuudessa. Esimerkkinä tässä työssä käyttämäni saamelaisten tilannetta olen aktiivisesti seurannut 70-luvun lopulta asti.

2. TUNNUSTUKSEN KÄSITTEEN MÄÄRITTELEMINEN

2.1 Taustaa

Professori Axel Honneth (s. 1949) on Frankfurtissa sijaitsevan Institut für Sozialforschungin johtaja ja Frankfurtin yliopiston yhteiskuntafilosofian professori. Instituutin piirissä on luotu koko sen olemassaolon ajan kriittistä teoriaa länsimaisesta yhteiskunnasta. Keskeisinä kritiikin kohteina ovat alusta alkaen olleet kapitalistisen yhteiskunnan epäoikeudenmukaiset rakenteet, teknologian ylivalta, massakulttuuri ja järjen välineellistyminen. Vaarana on nähty, että nämä prosessit johtavat viimein kaikenlaisen itsearvostuksen katoamiseen. Tällöin ihmiset ja ihmisten väliset suhteet muuttuvat ainoastaan välineiksi haluttujen päämäärien saavuttamisessa.

Axel Honnethia pidetään Frankfurtin koulun kolmannen polven pääedustajana. Ensimmäisen polven edustajat ovat Max Horkheimer, Theodor W. Adorno, Herbert Marcuse ja Erich Fromm, toisen polven edustaja on Jürgen Habermas. Jos Frankfurtin koulun erityispiirteet ovat edelleen voimassa, näiksi erityispiirteiksi Honneth itse nimeää empirisen ja teoreettisen tutkimuksen systemaattisen yhdistämisen, sekä ajatuksen siitä, että yhteiskuntakritiikki on kytkettävä kritisoidavien rakenteiden alaisuudessa elävien ihmisten intresseihin, tarpeisiin ja moraalisiin vaatimuksiin.⁵

Axel Honneth kuuluu ”Frankfurtin koulukunnan” edistäjiin. Hänen keskeisenä ajatuksenaan voidaan pitää vaatimusta hyvästä yhteiskunnasta, joka hänen mukaansa on mahdollista määrittellä. Tämän hyvän yhteiskunnan määrittely on kiistanalaista ja ehkä ongelmallistakin. Määritellessään hyvää yhteiskuntaa Honneth ei kannata anonyymejä rakenteita, vaan yhteisössä kamppailut ovat moraalisia kamppailuja. Tällöin yksilöt ja yhteisöt esittävät vaatimuksia ja perustelluille vaatimuksille on saatava vastavuoroisesti hyväksyntä muilta yhteisön jäseniltä.

---

⁵ Honneth Axel haastattelu *Keskisuomalainen* 15.12.2001 s.24

Esittelen Axel Honnethin määrittelemän tunnustuksen käsitteen eri osa-alueita ja lisäksi Nancy Fraserin näkemyksen tunnustamisesta. He tulkitsevat tunnustamisen eri tavoin ja nostavat esiin kysymykset siitä, onko tunnustamisessa kysymys moraalista kysymyksistä vai itsensä toteuttamisesta. Lisäksi he tuovat kirjoituksissaan esille mielipiteensä siitä, että riittääkö oikeudenmukaisuuden toteutumiseen jaetun ihmisyyden tunnustaminen vai tulisiko tunnustaa myös yksilöiden ja ryhmien erityispiirteet.

Nancy Fraser toteaa eron: ”... *Axel Honneth, understand recognition as a matter of self-realization. Unlike them, however, I consider it an issue of justice.*”⁶

2.2 Tunnustaminen

Honneth tuo esille tunnustuksen merkityksellisyyden käytännölliselle identiteetille⁷ ja pyrkii rakentamaan systemaattista esitystä tunnustuksen käsitteen ympärillä käytävään keskusteluun. Honnethin näkemyksen mukaan tunnustamiseen liittyvät kaksi elementtiä ovat tunnistava identifikaatio ja sen ilmaisu. Tämä tarkoittaa sitä, että persoona ensin tunnistetaan yksilölliseksi hänelle erityisten ja tiettyjen ominaisuuksien mukaan tietyssä tilanteessa ja tämän jälkeen tuo tunnistaminen on hyväksyttävä julkisilla eleillä.⁸

Honneth pohtii artikkelissaan tunnustuksen tapahtumisen edellytyksiä, jossa ”sosiaalisesti näkyväksi tulemisessa” tärkeä osa on eleillä ja ilmeillä. Honneth käyttääkin esimerkkinä vanhempien ja lasten välistä kommunikointia, jolloin vanhemmilla on useita tapoja näyttää eleillä ja ilmeillä valmiutensa vuorovaikutukseen lapsen kanssa. Hänen mukaansa siitä voi kehittyä ensimmäinen malli ”sosiaaliseen vastakaikuun” ja tällöin on mahdollista nähdä

---

⁶ Fraser Nancy *Social Justice in the Age of Identity Politics: Redistribution, Recognition, Participation* Discussion Paper FS I 98 -108 Wissenschaftszentrum Berlin für Sozialforschung 1998

⁷ Ikäheimo Heikki *Tunnustus, subjektiviteetti ja inhimillinen elämänmuoto tutkimuksia Hegelistä ja persoonien välisistä tunnustussuhteista*. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research 220. Jyväskylän yliopisto: Jyväskylä 2003 s. 33

⁸ Honneth Axel *Invisibility On The Epistemology of "Recognition"* Supplement to the Proceedings of The Aristotelian Society, Volume 75, Number 1, July 2001 s.117

yhteys lapseen kohdistetun tunnustamisen ja aikuisten välisen tunnustamisen välillä sosiaalisessa kommunikoinnissa.

Honneth toteaa:

”Recognition possesses a performative character because the expressive responses that accompany it symbolize the practical ways of reacting that are necessary in order to “do justice” to the person recognized.”⁹

Ilmaisevia eleitä, kuten hymyilyä ja kasvojen ilmeitä, ei voida vähätellä myöskään aikuisten välisissä suhteissa. Tämä tulee usein selväksi aikuisten vastavuoroisessa kommunikaatiossa, johon monissa tilanteissa kuuluu monipuolisia, hienoja nyansseja sisältäviä vastakaikuja. Lisäksi ihmisiä voidaan myös erotella pienillä eleillä toisistaan. Kasvojen ilmeillä viestitetään hyväksyviä eleitä ja suhtautumista kyseiseen tilanteeseen¹⁰ ja esimerkiksi aikuisten tervetuloivotukset toimivat osoituksina hyväksyvistä tunnustuksesta.

Honnethin tekstistä käy ilmi, se että hänen mielestään sosiaalisessa elämässä on hyvin tärkeä asema eleillä ja muilla ilmaisuilla, joiden avulla ilmaistaan toiselle valmiutta ohjata toimintaamme myös toisten hyväksymän moraalien mukaan. Tunnustussuhteet toimivat siis rakentavina suhteina ja on ilmeistä, että ne jotka ovat itse kokeneet tullessaan positiivisella tavalla vastaanotetuiksi kommunikoinnissa toisten osapuolien kanssa, osaavat myös itse omaksua sosiaalisesti tunnustavan asenteen.

2.2.1 Tunnustuksen moraalinen ydin

Honnethin mukaan sosiaalinen näkymättömyys eli toisen läpi katsominen on este

---

⁹ Honneth Axel 2001 s.118

¹⁰ Honneth Axel 2001 s.117

tunnustussuhteen muodostumiselle. Tunnustus vaatii hyväksyviä eleitä osoituksina tunnustuvasta asenteesta. Hänen mukaansa tekemillämme eleillä teemme tietoiseksi toisille sen, koemme itsemme velvollisina käyttäytymään toista kohtaan hyväksyvästi. Honneth toteaa sosiaalisesta läpikatsomisesta: "...from this condition of social invisibility that those who "look through" him do not have any intention of treating him in a respectful or in a benevolent way.(..)"¹¹

Honnethin mukaan voimme lähestyä tunnustamisen moraalista ydintä kantilaisen kunnioituksen¹² käsitteen avulla. Kirjassaan *Groundwork of the Metaphysic of Morals* Honneth tulkitsee Immanuel Kantin¹³ kunnioituksen käsitteen arvoedustuksena, joka rikkoo itserakkautta: "Kant says of "respect" (Achtung) that it is "the representation of a worth that infringes upon my self-love."¹⁴

Honnethin Kantin tekstiin¹⁵ tekemässä viittauksessa on kyseessä suostumus myös toisten hyväksymiin arvoihin ja näin ollen kyseessä on epäitsekkäs toiminta. Honnethin mukaan tämä Kantilainen muotoilu selventää sitä, mitä moraalinen aspekti tunnustuksessa tarkoittaa.

Ralph Ellisonin kirja *Invisible Man*¹⁶ havainnollistaa Honnethin käsittelemää sosiaalista näkymättömyyttä yhteiskunnan jäsenenä. "Kantilaisesti" ajateltuna sosiaalinen näkymättömyys edellyttää Ellisonin kirjassa esitetystä tulkinnasta sitä, että ei ole

---

¹¹ Honneth Axel 2001 s.120

¹² Honneth Axel 2001 s.121

¹³ „Eigentlich ist Achtung die Vorstellung von einem Werte, der meiner Selbstliebe Abbruch tut“. Kant *Groundwork of The Metaphysic of Morals*.

¹⁴ Axel Honneth 2001 s.121

¹⁵ Honneth Axel viite Kantin tekstiin. "The Paton translation refers to 'reverence' as 'awareness of a value which demolishes my self-love'". "Kant, *Groundwork of the Metaphysic of Morals*, translated and edited by M. Gregor (Cambridge: Cambridge University Press, 1997), p. 14. (I. Kant, *Groundwork of the Metaphysic of Morals*, translated and analyzed by H. J. Paton, New York: Harper and Row, 1948, p. 67)"

¹⁶ Ellison Ralph *Invisible Man* 1952.(*Näkymätön mies* suom. Jouko Linturi Tammi 1969)

minkäänlaisia intentioita suhtautua toiseen kunnioittavasti tai hyväksyvästi. Tällöin ei siis tapahdu tunnustuksen aktia, jolla ilmaistaan hyviä aikeita toisia kohtaan.

2.2.2 Tunnustaminen oikeudenmukaisuuskysymyksenä

Artikkelissaan identiteettipolitiikasta Nancy Fraser¹⁷ pyrkii muodostamaan synteesiä oikeutettujen ja tarvittavien oikeuksien tasa-arvovaatimuksesta ja erityisyyksien huomioimisesta. Hänen mukaansa vaatimukset tunnustuksesta ovat siirtyneet ”jakopolitiikan” (redistributio) vaatimuksesta ”tunnustuksen” (recognition) vaatimukseen. Nämä vaatimukset voidaan ajatella olevan myös toisilleen vastakkaisia. Näin ollen voidaan sanoa, että Fraserin mukaan puutteellinen tunnustaminen aiheuttaa yhteiskunnallisia ongelmia ja sitä vastaan tulee taistella.

Nancy Fraser esittää artikkelissaan kolme kysymystä tunnustuksesta. Ensimmäisenä kysymyksenä on se, onko tunnustuksessa kyse oikeudenmukaisuudesta vai itsensä toteuttamisesta. Näiltä osin Fraser tulkitsee Honnethin tunnustuksen käsitteen juuri kysymyksenä itsensä toteuttamisesta. Toiseksi kysymykseksi nousee se, muodostavatko distributiivinen oikeudenmukaisuus ja tunnustaminen kaksi erillistä omaa lajiaan - ”sui generis”, omaa luokkaansa, normatiivista paradigmaa vai voiko jommankumman alistaa toiselle. Kolmanneksi hän kysyy, edellyttääkö oikeudenmukaisuus yksilöiden tai ryhmien erityispiirteiden tunnustamista vai riittääkö jaetun ihmisyytemme tunnustaminen.

---

¹⁷ Fraser Nancy *Social Justice in the Age of Identity Politics: Redistribution, Recognition and Participation,* teoksessa *The Tanner Lectures on Human Values*, volume 19, toim. Grethe B. Peterson (The University of Utah Press, 1998), *Yhteiskunnallinen oikeudenmukaisuus identiteettipolitiikan aikakaudella - tulonjako, tunnustaminen ja osallistuminen:*
<http://www.helsinki.fi/~amkauppi/phil/fraser.htm> Suomennos Antti Kauppinen
Toinen korjattu, viitattu 12.8.2005

Mielestäni Axel Honnethin ja Nancy Fraserin näkemykset eroavat siinä, onko tunnustuksessa kysymys moraalista kysymyksistä vai itsensä toteuttamisesta. Lisäksi heidän näkemyksensä eroavat myös oikeudenmukaisuuden suhteessa tunnustukseen, jaetun ihmisyyden tunnustamisesta ja myös yksilöiden ja ryhmien erityispiirteiden tunnustamisen vaatimuksessa.

2.3 Tunnustusmuodot

Honnethin mukaan yksilölle on välttämätöntä olla vastavuoroisessa tunnustussuhteessa yhteisön muiden jäsenten kanssa. Hän jakaa tunnustussuhteet kolmeen alueeseen tunnustusmuotojen mukaan. Näitä ovat ensimmäiseksi primäärisuhteet, joihin kuuluvat vastavuoroiset rakkaus- ja ystävyysuhteet, toiseksi oikeussuhteet, jonka mukaan kaikille ihmisille kuuluvat yhtäläiset oikeudet ja kolmanneksi vastavuoroinen solidaarisuus, joka ilmenee jaetussa arvoyhteisössä. Seuraavaksi esittelen käsitteet laajemmin.

2.3.1 Primäärisuhteet

Honneth lukee primäärisuhteisiin kuuluviksi kaikkein läheisimmät ihmissuhteet, kuten rakkaussuhteet, läheiset ystävyysuhteet ja myös vanhempien ja lasten väliset suhteet. Rakkaussuhteet tällaisina primäärisinä suhteina voidaan nähdä koostuvan vahvoista emotionaalisista kiintymyksistä, jotka toteutuvat vain harvojen ihmisten välillä. Honnethin mukaan näitä suhteita ovat ystävyys, äiti-lapsi suhde, sekä seksuaalinen rakkaussuhde rakastavaisten välillä. Hänen mukaansa juuri tällaiset suhteet pitävät sisällään vahvaa emotionaalista kiintymystä ja esimerkiksi lähimmät ystävyysuhteet sisältäessään tällaisia emotionaalisia siteitä yksilöiden välillä ovat merkityksellisiä yksilöiden käytännölliselle itsesuhteen muodostumiselle.

Honnethin mielestä nykyinen liian suppea käsitys rakkaudesta tulisi nähdä laajempaan kuin vain läheisinä seksuaalisina suhteina, kuten se yleisesti usein ymmärretään. Hänen mukaansa olisi käytettävä mahdollisimman neutraalia käsitystä rakkaudesta. Tällöin rakkaus tulisi ymmärtää sellaisena interaktiivisena keskinäisenä suhteen muotona, joka

perustuu erityiseen, yksilöiden molemminpuoliseen toistensa tunnustamiseen, jonka voi nähdä tukevan yksilöllistä arvostusta”.¹⁸

2.3.2 Oikeussuhteet

Honnethin mukaan kaikille yhtäläisten oikeussuhteiden tunnustamisen tulee olla yleinen periaate, jossa kaikki ihmiset ovat vapaita ja yhtäläisiä ihmisiä vastavuoroisesti tunnustetuin periaattein. Se, että tunnustamme toiset samanlaisia oikeuksia omaaviksi yhteisön jäseniksi mahdollistaa myös itsemme mieltämisen laillisia oikeuksia omaavina persoonina¹⁹. Tämä toimii eräänä selityksenä sille, miksi yksilölle on tärkeää sosiaalisen hyväksyttynä olemisen ja itsekunnioituksen saavuttaminen.

Honnethin mukaan yhteisön jäsenet hyväksyvät toiset laillisina subjekteina silloin, kun he molemmat ovat tietoisia sosiaalisista normeista ja siitä, minkälaisia oikeuksia ja velvollisuuksia on jaetussa yhteisössä. Yhteisössä olevien sääntöjen ja lakien noudattamisella laillinen subjekti tunnustaa toiset myös persooniksi ja kykeneviksi itsenäisesti tekemään järkeviä ratkaisuja moraalisten normien mukaisesti²⁰, jolloin laillinen järjestelmä voidaan ymmärtää ilmaisuksi yleispätevästä intressistä kaikille yhteisön jäsenille.

Näillä laillisilla järjestelmillä pyritään takaamaan, että poissulkemiset, oikeuksien epäämiset ja etuoikeudet eivät ole hyväksyttäviä.²¹ Honnethin mukaan erilaisilla poissulkemisilla ja oikeuksien epäämisillä on tuhoisat vaikutukset yksilöiden arvokkuudelle. Tästä osaltaan seuraa, että laillisten oikeuksien tunnustamisella ja

---

¹⁸ Axel Honneth *The Struggle for Recognition* MIT press 1996

Translated by Joel Anderson s.95. Viitteet englanninkieliseen teokseen.

Rinnalla alkuperäisteos: Axel Honneth *Kampf um Anerkennung* Suhrkamp 1992.

¹⁹ Honneth Axel 1996 s.108

²⁰ Honneth Axel 1996 s.110

²¹ Honneth Axel 1996 s.109

suhtautumisella toisiin ihmisiin vastuullisina yksilöinä turvataan yhdenvertaisuus kaikille yhteisön jäsenille yhteisössään. Tällöin voidaan myös todeta, että oikeuksien tunnustus sisältää ihmisten kunnioituksen päämääränä.

Honnethin mukaan yhteisössä on oltava turvattuna yksilölle riittävät oikeudet.

Kansalaisoikeudet takaavat vapauden ja suojaavat henkilön elämän yhteisössä ja poliittiset oikeudet takaavat osallisuuden kansalaisten poliittisessa tahdonmuodostuksessa.

Sosiaaliset oikeudet puolestaan takaavat hyvinvoinnin ja osallisuuden yhteisössä jaettavaan perusturvaan ja sosiaaliseen hyvinvointiin.

Edellisestä seuraa, että myös kaikilla poliittisen yhteisön jäsenillä tulee olla yhtäläiset oikeudet mielipiteen muodostukselle ilman pelkoa poliittisen päätöksenteon ulkopuolelle sulkemisesta, sillä ulossulkemista ja yhteiskunnallista vähäosaisuutta voidaan pitää uhkina. Tämän vuoksi tulisi taata samat oikeudet kaikille osapuolille yhteisössä.²²

2.3.3 Arvostus

Sosiaalinen arvostus perustuu yksilön erilaisten yksilöllisten kykyjen ja ominaisuuksien arvostukseen. Honnethin mukaan sosiaalista arvostusta voi esiintyä vain niillä alueilla, joissa toisen arvostuksella on jotain oleellista merkitystä yksilölle. Edellytys sosiaalisen arvostuksen kokemiselle on yhteisön jäsenten eroavaisuus yhteisössä arvossapidetyissä ominaisuuksissa ja kyvyissä. Tästä seuraa, että persoona voi tuntea itsensä arvokkaana vain jos tietää tulevansa tunnustetuksi kykyjensä ansiosta.²³ Tämä pohjautuu jäsenenä olemiseen yhteisössä, jolloin persoona on omaksunut yhteisön arvostukset ja voi toimia näiden yhteisön hyväksymien arvojen mukaisesti.

---

²² Honneth Axel 1996 s.118

²³ Honneth Axel 1996 s.125

2.3.4 Tunnustamattomuus

Hyvien tunnustussuhteiden olemassaolo on edellytys hyvän elämän toteutumiseksi yksilöiden kohdalla. Tämän vuoksi hyvien tunnustussuhteiden olemassaolo on edellytys hyvälle yhteiskunnalle. Tunnustamattomuus sen sijaan on uhkana ihmisten koskemattomuudelle ja yksilöllisyydelle ja, kuten Nancy Fraser kirjoittaa, uhkana tätä kautta myös yhteiskunnalle. Honnethin mukaan tunnustamattomuuden muotoja ovat väheksyntä, hyväksikäyttö, raiskaus, oikeuksien epääminen ja ulossulkeminen. Tunnustamattomuutta voidaan näin ollen pitää uhkana yksilöiden sekä fyysiselle ja sosiaaliselle integriteetille että arvokkuudelle.

Tunnustamattomuus voi näin ollen johtaa myös taisteluun tunnustuksesta, joka voi saada hyvin dramaattisia piirteitä erilaisten ryhmien välillä. Syvä epäluottamus, pitkään jatkunut alistaminen tai toisen osapuolen erityispiirteiden halveksunta voi saada aikaan Axel Honnethin sanoin ”absurdia kamppailua tunnustuksesta”.²⁴ Hänen mukaansa 2000-luvun alkupuolella tehtyjä terrori-iskuja voidaan pitää esimerkkinä tunnustamattomuuden seurauksista, jolloin yhteisö pyrkii saamaan tunnustusta hyvin äärimmäisin keinoin.

Honnethin mukaan "terroristien hyökkäyksen motiivit on välttämättä selitettävä nöyryytyksenä, joka on kohdistunut heidän maailmankuvaansa kohtaan, joka perustuu syvästi tietyille uskonnollisille vakaumuksille, joilla on oma käsitys arvosta ja kunniaista"²⁵. Tällöin iskuja voidaan siis pitää seurauksena tunnustamattomuudesta, jota tulisi pyrkiä kaikin keinoin ennaltaehkäisemään ja josta tulisi pyrkiä kohti tunnustamista.

---

²⁴ Honneth Axel haastattelu *Keskisuomalainen* 15.12-2001 s.24.

²⁵ Honneth Axel haastattelu *Keskisuomalainen* 15.12-2001 s.24

3. INSTITUTIONAALINEN TODELLISUUS

3.1 Instituutiot

Jotta saisimme näkökulman käsiteltävänä olevaan kulttuuriin identiteetteihin ja siihen liittyvään tunnustamiseen liittyvään kysymykseen, otan esille tähän läheisesti liittyvän kysymyksen instituutioista, jotka pitävät yllä erilaisten ryhmien jokapäiväistä toimintaa. Kun käsitellään kysymystä esimerkiksi kansallisista vähemmistöistä, esiin nousevat väestöryhmien toiminnan takana olevat instituutiot.

Erik Lagerspetzin²⁶ mukaan toimintamme yhteisössämme on sidottu erilaisiin sosiaalisiin järjestelmiin. Kansat ja muut erilaiset ryhmittymät mielletään olemassa oleviksi ja jokapäiväinen käytännöllinen toimintamme on riippuvainen tähän yleisesti liitetystä oletuksista. Esimerkiksi identiteetit ovat merkityksellisiä vain jos sosiaaliset toimijat ovat riittävän laajasti sisäistäneet ne ja rakentavat merkityksiä niiden varaan. Sosiaaliset järjestelmät ovat luonteeltaan pysyviä ja suhteellisen vakaita, koska ne ovat rakentuneet näiden järjestelmien varaan.

Yhteisöjemme jäseninä meillä on oletuksia muiden ryhmään kuuluvien ajattelusta. Oletusten vahvuus on riippuvainen siitä, että merkittäviltä osin yhteisön jäsenet jakavat uskomuksen toiminnan laillisuudesta ja myös sen järkevyydestä. Vaikka sosiaalisen todellisuuteen liittyvät asiat ovat muutoksenalaisia ja kehittyviä järjestelmiä, niin toisaalta järjestelmät ovat kehittyneet pitkän ajan kuluessa ja ovat siksi luonteeltaan pysyviä.

3.1.1 Sosiaalinen fakta

Sosiaalisessa todellisuudessa olevat järjestelmät eli sosiaaliset faktat kuten esimerkiksi instituutiot ja laillisuuskytymykset muodostavat omanlaisensa sosiaalisen järjestelmän. Erik Lagerspetzin mukaan käsitteessä "valtio" ei ole mitään havaittavaa ominaisuutta. Instituutiot kuten valtio ovat kuin teoreettisia termejä joita Lagerspetz vertaa esimerkissään

---

²⁶ Erik Lagerspetz "On The Nature of social and institutional Reality"

"On The Existence of Institutions" Sophi 2001 s. 73

”elektroniin” ja ”ekosysteemiin ”tai ”laillisiin oikeuksiin”. Kaikki nämä ovat kuitenkin osa meidän jokapäiväistä todellisuuttamme.

Instituutioista puhuminen on osa jokapäiväistä elämäämme ja puheessamme esimerkiksi valtiolla näyttää olevan ominaisuuksia ja valtio näyttäisi voivan tehdä erilaisia asioita. Institutionaaliset termit näyttävät viittaavan todellisiin asioihin, vaikka instituutioiden toiminta on täysin riippuvainen ihmisten toiminnasta. Valtio siis tekee toimenpiteitä vain, jos jotkut yksittäiset ihmiset tekevät näitä toimenpiteitä.

Lagerspetz toteaa institutionaalisista termeistä ja tosiasioista:

”There are things which exist and facts which hold only if the relevant individuals believe that they exist or hold and act according to these beliefs. What we call institutions and institutional facts fall under this description”²⁷

Kaikenlaisessa yhteisössä toimimisen taustalla on yksilöiden toiminta. Toiminta tapahtuu yhdessä luotujen ja laajasti hyväksytyjen toimintatapojen pohjalta. Tärkeää instituutioiden kannalta on se että sosiaalisessa todellisuudessa uskomus instituutioiden olemassaoloon ja pysyvyyteen on riittävän vahva.

3.1.2 Jaettu uskomus

Yhteisöjemme jäseninä meillä on oletuksia muiden ryhmään kuuluvien ajattelusta. Oletusten vahvuus on riippuvainen siitä, että merkittäviltä osin yhteisön jäsenet jakavat uskomuksen toiminnan laillisuudesta ja myös sen järkevyydestä. Näihin jaettuihin uskomuksiin pohjaavat sosiaaliset faktat ovat tärkeässä asemassa koska ne määrittelevät erilaisissa yhteisöissä elävän ihmisen toimintaa. Jaetut uskomukset ovat osaltaan määrittelemässä ryhmään kuulumista.

---

²⁷ Eerik Lagerspetz “On The Nature of social and institutional Reality”

”On The Existence of Institutions” Sophi 2001 s. 73

Lagerspetzin määritelmä ”jaetusta uskomuksesta” on seuraava:

(MB) It is mutually believed in a population S that P iff

- (1) everyone in S believes that p;*
- (2) everyone in S believes that everyone in S*
Believes that p;
*and so on ad infinitum*²⁸

Oletuksena on jäsenyys yhteisössä, joka jakaa samanlaiset käytännölliset, kielelliset ja havaitsemiseen liittyvät käsityskyvyyt. Lisäksi jaamme uskomuksen muiden taustaoletuksiin ja uskomuksen käyttäytymiseen liittyviin normeihin.

Jaettujen uskomusten kuuluu seuraava ajatuskulku, joka selventää uskomusten luonnetta, tästä Lagerspetz käyttää esimerkkinä seuraavaa:

*”Thus, if I see you looking at me while I am sitting at table, I have evidence that you know that there is a table, that you know that I know that there is a table and that you know that I know that you know that there is a table...”*²⁹

Vain jokin poikkeuksellinen tieto toisen ymmärryskyvystä voi saada tämän jaettujen uskomusjärjestelmän olemassaolon horjumaan.

3.1.3 Konventionaalinen fakta

Konventionaalinen fakta pohjaa olemassaolon yhteisiin uskomuksiin (mutual belief) sitä kautta, että kun yhteisössä on relevantti joukko ihmisiä, jotka uskovat, että oletetut faktat ovat tosia, niin näistä yhteisistä uskomuksista muodostuvat konventionaaliset faktat.

---

²⁸ Eerik Lagerspetz 2001 s. 77

²⁹ Eerik Lagerspetz 2001 s. 79

Lagerspetz määrittelee ”konventionalisesta faktan” seuraavasti:

Conventional fact iff it is necessary and a sufficient condition for a's being F that

(1) it is a mutual belief (of at least the second order) in the relevant population S that a

is F, and

(2) in the situation of the relevant type (1) is

at least partly a reason for the members of

S to perform actions which are meaningful

*because a is F*³⁰

Olennaista tässä Lagerspetzin mukaan ovat yhteisössä hyväksytyt konventionaaliset faktat, (conventional facts), jotka ovat aina tosia yhteisön hyväksyessä ne tosina. Yhteisö myös rakentaa toimintansa niiden pohjalle ja käyttäytyy näiden toimintaa ohjaavien odotusten mukaan.

Lagerspetz toteaa konventionaalisten faktojen totuudesta:

*First, by saying that something has merely a conventional existence, we do not imply that it is some kind of an illusion or ideological delusion. For example, by saying that `nationality` is a conventionally property, we do not mean that it is therefore less real than some other properties, it is just different.*³¹

Kansalliset identiteetit ovat merkityksellisiä vain, jos sosiaaliset toimijat sisäistävät ne ja rakentavat merkityksiä niiden varaan ja tuottavat siten konventionalisia faktoja.

Konventionaalisten faktojen pysyvyydestä Lagerspetz toteaa: “*Second, if something exists conventionally, it does not follow that it can be changed at will. Some conventions are almost impossible to change.*”³²

---

³⁰ Eerik Lagerspetz 2001 s. 80

³¹ Eerik Lagerspetz 2001 s. 83

³² Eerik Lagerspetz 2001 s. 83

Vaikka yhteisöt olisivat luonteeltaan kuviteltuja niiden luonne sosiaalisena faktana takaa pysyvyyden ja suuren merkityksen yhteisöjen toiminnan rakentumisessa.

Third there is no reason to suppose that conventional properties or entities are morally less relevant than 'natural' properties and entities. For example, some authors have inferred that national differences are morally irrelevant because they are merely 'constructed' or 'imagined' properties. But there is no a priori reason to make this inference.³³

Toimintamme on laajasti sidottu erilaisiin sosiaalisten konventioiden varassa oleviin järjestelmiin. Esimerkiksi kansojen olemassaolo toteutuu siinä, että kansat laajasti mielletään olemassa oleviksi ja käytännöllinen toiminta on järjestäytynyt tähän liittyvien oletusten mukaan.

Tähän liittyen Lagerspetz toteaa: *“According to the conventionalist analysis, a nation comes into existence just when sufficiently many people, for some reason or other, do from the relevant shared attitudes.”³⁴*

Jaettuun uskomaan pohjaavat sosiaaliset faktat määrittelevät erilaisissa yhteisöissä elävän ihmisen toimintaa – ihmiset toimivat ryhmissä, joiden jäsenyys määrittyy kunkin ryhmän sisäisten perusteiden mukaan. Ryhmät ovat riippuvaisia muilta tunnustuksesta, vaikka määrittelevätkin toimintaansa sisäisesti.

3.2 Identiteetti ja ryhmä

Identiteetissä on kysymys siitä kuka minä olen. Yhteisössä on kyse sellaisten piirteiden valitsemisesta, joiden katsotaan määrittävän, ketkä kuuluvat ryhmään niiden piirteiden perusteella. Siihen usein kuuluu myös niiden piirteiden korostaminen, mitkä erottavat meidät muista.³⁵ Instituutioista eli esimerkiksi vähemmistöryhmistä rakentuvat identiteetit

---

³³ Eerik Lagerspetz 2001 s. 83

³⁴ Eerik Lagerspetz 2001 s. 88

³⁵ Hall Stuart *Identiteetti*. Vastapaino Tampere 1999 s. 13

voivat olla tietoisesti rakennettuja ja ne ovat merkityksellisiä, jos sosiaaliset toimijat sisäistävät ne ja rakentavat merkityksiä niiden varaan.³⁶

3.2.1 Kulttuurisen identiteetin rakentuminen

Nykyisin käydään paljon yhteiskunnallista keskustelua kysymyksestä erilaisten ryhmien kuten alkuperäiskansojen, kansallisten vähemmistöjen tai maahanmuuton seurauksena syntyvien vähemmistöjen kulttuurisesta identiteetistä. Keskusteluissa käy ilmi myös ihmisten identiteettiä määrittäviä ja rikkovia tekijöitä, kuten esimerkiksi etnisyys, kulttuuri tai sukupuoli.

Stuart Hallin mukaan kulttuurinen identiteetti, kuten myös kansallinen identiteetti, rakennetaan muita ”toisia” vasten ja näin ne ”toiset” ovat osaltaan rakentamassa identiteettejä. Näiltä ”toisilta”, joita voidaan sanoa oman identiteetin kääntöpuoliksi ja jotka kuitenkin ovat merkityksellisiä toisia, saatu tunnustus on relevanttia tunnustusta ja voi muodostua itsearvostuksen lähteeksi.

Stuart Hallin käsitys kulttuurisesta identiteetistä pitää sisällään käsityksen kulttuurisesta identiteetistä tuottamisena, ei siis niinkään jonkin valmiin löytämisenä, vaan identiteettiä muodostetaan erojen tuottamisen kautta. Myös identiteettiä määrittävien tekijöiden erilaiset kombinaatiot tuottavat sellaisia vastakohtapareja kuin musta ja valkoinen tai mies ja nainen. Näin ollen siis Hallin mukaan etnisyyttä ja kulttuuria ei enää voida ymmärtää muuttumattomaksi identiteetin osaksi, jonka vuoksi esimerkiksi hahmotettaessa uutta identiteettiä on saamelaisten kiinnostuksen kohteena ollut juuri kaikenlaisten erojen esille tuominen ja tuottaminen.

Stuart Hall esittää kaksi erilaista tapaa lähestyä tätä identiteetin käsitettä. Tällöin identiteetti voidaan Hallin mukaan ymmärtää ”olemuksiksi”, eli joksikin valmiiksi ja

---

³⁶ Hall Stuart 1999, s. 13

pysyväksi traditioksi, eräänlaisen kollektiivisen ”todellisen minän” kautta”.³⁷ Tämä saatetaan joskus kadottaa pinnallisempien ja epäaidompien, ehkä pakotettujenkin, identiteettien alle ja lopulta jälleen löytää³⁸.

Lopulta Hall päätyy hahmottamaan identiteetin jatkuvaksi prosessiksi, jatkuvaksi tuottamiseksi, joka ei tapahdu kulttuurisen representaation ulkopuolella, vaan aina sen sisäpuolella eli itse representaatiossa.³⁹ Nämä representaatiot eivät ilmennä mitään valmista identiteettiä, vaan ne ovat osallisina identiteetin rakentumisessa rakentaen ja tuottaen sitä. Kyseessä on siis käytäntö, jossa identiteettiä pikemminkin tuotetaan kuin löydetään uudelleen. Tämä johtaa tilanteeseen, jossa identiteetin perusta on pikemmin menneisyyden kertomisessa uudelleen kuin sen arkeologiassa.⁴⁰

Nykyisin ”uuden saamelaisen” identiteetin voi nähdä olevan Hallin mainitseman tuotannon alaista toimintaa. Tämä ilmenee ja sitä tuotetaan esimerkiksi tiedonvälityksessä, taiteessa (runoina, joikuna, teatterina) ja tietysti saamelaiseen kulttuuriin läheisesti liittyvissä erilaisissa kulttuurisissa tapahtumissa. Tällöin kehitys on myös nähtävä, kuten Hall ilmaisee, tuotantona joka ei ole koskaan valmis.⁴¹ Tämä tarkoittaa sitä, että se on alituisessa prosessissa ja muotoutuu mieluummin esittämisessä kuin sen ulkopuolella.

3.3 Kuvitellut yhteisöt

Benedict Andersonin³⁵ mukaan nykyiset kansallisvaltiot ovat varsin myöhään syntyneitä, vaikka niille on rakennettu hyvinkin pitkiä historioita ja alkuperiä. Hänen mukaansa valtiot olivat uuden ajan alkuun asti kielirajoista ja kansallisuuksista riippumattomia. Kansakunnat käsittivät lähes säännöllisesti eri kieliryhmien edustajia alueillaan. Andersonin ansioksi voidaan sanoa, että aikaisemmin tällaista yhtenäiskulttuuriajattelua ei ollut.

---

³⁷ Hall Stuart 1999 s.224

³⁸ Hall Stuart 1999 s.224

³⁹ Hall Stuart 1999 s.243

⁴⁰ Hall Stuart 1999 s.224

⁴¹ Hall Stuart 1999 s.223

Kansakunnat ovat Andersonin mukaan kuviteltuja, koska pienimpienkään kansakuntien jäsenet [kansalaiset] eivät koskaan tunne suurinta osaa maanmiehistään, eivät tapaa heitä tai edes kuule heistä. Silti jokaisen kansalaisen mielessä elää kuva heidän yhteydestään.⁴²

Tämä Andersonin ajattelutapa siis poikkeaa usein esitetystä näkemyksestä, jonka mukaan valtiot olisivat sisäisesti homogeenisiä ja sitä ympäröivät rajat olisivat täysin yksiselitteisiä ja vakaita. Käsittääkseni tästä seuraa, että kansakuntien kehitys on ollut usein hyvin käytännöllistä toimintaa, jossa ei ole huomioitu sitä, että kansakunnan kuvitteellisuus ei tarkoita mitään vähemmän tärkeää, epäaitoa tai keinotekoista.

Andersonin mukaan tärkeää yhteisöjen erotteluperusteissa ei ole valheellisuus tai aitous vaan tavat, joilla ne on kuviteltu.

Anderson toteaa: ”Kansakunnat on kuviteltu rajalliseksi, koska niistä suurimmallakin – joihin kuuluu kenties miljardi ihmistä – on äärelliset joustavat rajansa, joiden takana on toisia kansakuntia.”⁴³

Kansakunnilla on siis aina määritellyt rajat, joiden sisäpuolelle asuvat kuuluvat - näin määriteltyyn - ryhmään ja ulkopuolella olevat eivät.

Hän jatkaa kansakuntien synnystä: ”Ne on kuviteltu täysivaltaiseksi, koska kansakunnan käsite syntyi aikana jolloin valistus ja vallankumous olivat tuhoamassa jumalaisesti määrättyjen, hierarkkisen dynastiavaltakuntien oikeutusta.”⁴⁴

Nykyisten kansakuntien syntyyn liittyy murros ajattelussa, jolloin yksi tapa mieltää yhteisöt oli muuttumassa toiseksi.

”Lopulta ne on kuviteltu yhteisöiksi, koska huolimatta epätasa-arvoisuudesta ja riistosta, joka kussakin kansakunnassa saattaa todellisuudessa vallita, kansakunta käsitetään kuitenkin aina syväksi, kaiken läpileikkaavaksi toveruudeksi.”⁴⁵

---

⁴² Anderson Benedict Kuvitellut yhteisöt Nationalismin alkuperän ja leviämisen tarkastelua. Vastapaino 2007s.39

⁴³ Anderson Benedict 2007s.40

⁴⁴ Anderson Benedict 2007s.40

⁴⁵ Anderson Benedict 2007s.41

Kirjassaan Anderson³⁵ tarkastelee kahta 1700-luvun Euroopassa kukoistanutta kuvittelun muotoa, sanomalehteä ja romaania, jotka tarjosivat tekniset välineet esittää kansakunnan kaltainen kuviteltu yhteisö. Hän tuo esille, kuinka moderni romaani tuottaa rakenteellaan, aikakäsityksellään ja puhuttelemalla lukijoitaan kuviteltua kansakuntaa.

Esimerkkinä Anderson käyttää filippiiniläisen José Rizalin romaanin "Noli Me Tangere" (1887) kuvausta päivällisjuhlista. Kuvaus juhlista ja juhlapaikan osoitteen tarkkuudella ilmoitettu sijainti loihtivat esiin esimerkin kuvitellusta yhteisöstä, jolle ajatellaan tietty kohderyhmä: "meidät filippiiniläislukijat". Siirtymä romaanin sisäisestä ajasta lukijoiden ulkoiseen aikaan vahvistaa kirjan hahmoista, kirjailijasta ja lukijoista koostuvan yhteisön yhtenäisyyttä.

Benedict Andersonin esimerkkinä on romaanin juoni, jonka ilmentämiseen Anderson käyttää seuraavanlaista kaaviota: miehellä A on vaimo B ja rakastajatar C, jolla on rakastaja D. Henkilöt A ja D voivat toimia romaanissa niin, etteivät he koskaan tapaa toisiaan. Tämä esimerkki kuvaa ”tyypiltään kansakunnan kaltaisen kuvitteellisen yhteisön”.⁴⁶

Kansakunnat mahdollistava ajattelutapa mahdollistui Andersonin mukaan silloin, kun ihmiset oppivat laajentuneen tiedonvälityksen ja kirjallisuuden mukana uudenlaisen tavan mieltää yhteisöllisyyden. Yhteisöllisyyttä ja kokemusta yhteisöllisyydestä on toki ollut aikaisemmin, mutta tuolloin yhteisöllisyys sai uusia ulottuvuuksia.

Näin ollen voidaan Andersonin näkemyksiin pohjautuen todeta, että yhteisöt ovat syntyneet modernin aikakäsityksen, laajenevan joukkotiedotuksen sekä kansallisen koulutusjärjestelmän myötä eli kun ihmiset ovat alkaneet ajatella, että samaan aikaan samalla alueella on tuhansia samanlaisia ihmisiä, joita he eivät kuitenkaan välttämättä tunne.

3.4 Monikulttuurisuus

Olli Löytty käsittelee artikkelissaan sitä moninaisuutta, mikä liittyy keskusteluun esimerkiksi kansallisista kulttuureista ja erilaisista maahanmuuttajista koostuvista vähemmistöryhmistä. Löytyn teoksen nimi ”Maltillinen hutu” ja artikkelin nimi ”Likainen

---

⁴⁶ Anderson Benedict 2007 s.61

maantiede” kertoo halusta kyseenalaistaa kulttuurista keskustelua vaivaavaa yksioikoisuutta. Otan tämän seikan mukaan työhöni, koska Löytyn kirjoitus tuo esiin hyvin monimutkaisuuden, mikä kulttuurisia erityispiirteitä käsittelevissä ajattelussa nousee väistämättä esiin.

Löytty kumoo kulttuurien yksioikoisuuden oletuksen:

*Millainen matriisi tekisi oikeutta kulttuurien likaisuudelle, sekoitukselle ja yhdistelmille, kaikkinaiselle epätasaisuudelle, sille jatkuvalla akkulturaation, enkulturation, transkulturation, hybridisaation, synkretisation, integraation ja assimilation prosesseille, jotka ympäristössämme ja meissä kaikissa on kokoajan, alati ja lakkaamatta käynnissä.*⁴⁷

Tärkeänä lähtökohtana Löytyn tekstissä nouseekin määritelmä:

*”Maailma ei koostu kulttuureista, maailmaa selitetään kulttuureilla”.*⁴⁸

Löytyn mukaan keskustelu monikulttuurisuudesta pitää sisällään ajatuksen selvärajaisuudesta. Kriittinen suhtautuminen tulee esille hänen kirjoituksestaan, jossa todetaan yksinkertaistavasta monikulttuurisuudesta:

*”..sillä siinä kulttuurit säilyvät toisistaan erillisinä, omina terävärajisina luokkinaan”.*⁴⁹

Tässä ajattelussa kaikilla on piirakkakuviossa oma terävärajinainen siivunsa ja kulttuureilla ei ole mitään yhteistä ja päällekkäistä, minkä vuoksi lähtökohtina olevat määritelmät toimivat eikä ristiriitaisuuksia esiinny. Enemmistöjä ja vähemmistöjä käsittelevässä keskustelussa näyttäisi siltä, että asetelmat ovat selkeitä: kaikista tiedetään mihin ryhmään ne kuuluvat.

Keskustelussa esiintyvät käsitteet ovat, kuten Löytty ilmaisee asian, piirakkakuvion käsitteitä:

*”Monikulttuurinen piirakkakuvio ei tunnista rajanrikkoojaa, koska se antaa identiteetille vain yksittäisiä, valmiiksi luokiteltuja vaihtoehtoja.”*⁵⁰

---

⁴⁷ Löytty Olli Maltillinen hutu – ja muita kirjoituksia kulttuurien kohtaamisesta
Kustannusyhtiö Teos, Helsinki 2008 s. 126

⁴⁸ Löytty 2008 s.113

⁴⁹ Löytty 2008 s.117

⁵⁰ Löytty 2008 s.124

Mielestäni tulisikin kulttuureja koskevissa diskurssisissa myöntää, että kulttuurien rajat ovat häilyviä ja sekoittuneita. Tämä jää usein keskusteluissa huomiotta, vaikka juuri se paljastaisi asioiden monimutkaisuuden ja mahdollistaisi asioiden monipuolisemman käsittelyn. Keskusteluissa ei ole esillä esimerkiksi ns. hybridikulttuurin edustajia eli monipuolisen taustan omaavia ihmisiä. Tarkkaan rajattu kulttuureihin liittyvä keskustelu pitää sisällään keinotekoisien sulkeuman mielestäni ainakin osittain siitä syystä, että se helpottaa keskustelua ja tekee osasta keskusteluista mahdollisia. Yksioikaisuus julkisessa keskusteluissa aiheuttaa asioiden yksinkertaistamista.

Löytty kritisoi kulttuurien yksinkertaistamista: ”*Piirakan palaset ovat abstrahoituja, tilastokielelle käännettyjä kuvauksia puhtaasta maisemasta, jossa kaikille on selkeästi määriteltä paikkansa. Sen läpi maailma näyttää helposti hallittavalta. Yhtä kaikki se on pelkistys ja pysäytyskuva.*”⁵¹

Tilanne, jossa ryhmiä jaetaan, toimii ikään kuin paikkana, jossa maailmaa pyritään selittämään jonkinlaisena hallittuna kokonaisuutena. Esimerkiksi nykyinen poliittinen keskustelu tarvitsee selkeitä jaotteluja, joiden perusteella päätöksiä voidaan tehdä. Erilaisia ryhmiä koskevien päätösten taustalla toimii ajatus siitä, että kaikki olisi jaoteltavissa selkeisiin ryhmiin ja jaottelun ulkopuolella ei ole ketään.

Löytty toteaa jaottelun motiiveista:

”*Tilastoiminen – siis todellisuuden esittäminen järjestettynä datana – tähtää asioiden ja ilmiöiden hallintaan.*”⁵²

Tilastojen esittämän todellisuuden takana ei nähdä identiteettien moninaisuutta, keskeneräisyyttä, kehittymistä ja muuttumista. Löytty esittää asian toteamalla ihmisten joutuvan kulttuuriensa vangeiksi.

Haasteena ovat esimerkiksi valtakunnan rajat ylittävä ylijärjaisuus, jolloin esimerkiksi etnisiä ryhmiä koskevia keinotekoisia sulkeumia voi olla useita ja toisaalta

---

⁵¹ Löytty 2008 s.124

⁵² Löytty 2008 s.124

hybridikulttuuriset ihmiset, jotka voivat kuulua monen eri kulttuurimääritelmän sisään tai eivät sinänsä kuulu mihinkään määritelmään. Tähän liittyvänä ongelmana on riippuvaisuus käytettävistä määritelmistä, jotka lisäksi ovat ajassa muuntuvia. Vaihtamalla jaottelun määritelmiä saadaan aina aikaiseksi uudenlaisia ryhmiä, jolloin piirakkakuvion selkeät rajat käyvät ongelmallisiksi. Vähemmistöjä ja niin myös enemmistöjä koskevassa diskurssissa oletuksena on, että tiedetään aukottomasti mihin selvärajaiseen ryhmään kansalaiset kuuluvat.

Yhteiskunnan käytänteet, esimerkkinä voisi mainita saamelaisten kulttuuri-itsehallinnon toteuttaminen tai romanivähemmistöä edustavan järjestön Fintiko Romano Forumin järjestämät vaalit edustajiensa valitsemiseksi, tuottavat tarpeen ryhmien jaottelulle, jonka toteuttamiseen on valittava kriteerit, jossa kaikki kuuluvat johonkin selvärajaiseen ryhmään. Ongelmana tässä ovat jäykät kulttuureja määrittelevät asetelmat, joiden väitetään kuvaavan maailmaa aukottomasti.

Löytyn mielestä ratkaisu löytyy sen hyväksymisestä, että selvärajaisuutta ei ole löydettävissä, joka tulee esille hänen kirjoituksessaan:

*”on kyettävä myös jonkinasteisen kaaoksen hallintaan, lian ja epäjärjestyksen sietämiseen.”*⁵³

Kulttuurisen lian Löytty puolestaan määrittelee seuraavasti

*”Kutsuisin ihmisten suhdetta ympäristöönsä yksinkertaisesti kulttuuriksi. Vaikka ympäristö sinänsä voitaisiin puhdistaa mitattavaksi ja laskettavaksi luokiksi, kulttuuria ei. Kulttuuri – ainakin siinä mielessä kun nyt siitä puhun- on aina ja väistämättä epäpuhdasta. Ja se on kulttuurissa ehdottomasti parasta.”*⁵⁴

Mielestäni enemmistöjen ja vähemmistöjen kulttuuristen omaleimaisuuden, kuten tapojen ja kielen vaalimisesta voi kärjistettynä tulla pelkkää puhdasta hallinnoimista. Tällöin se on kaiken sen todellisuuden yläpuolella tai ainakin sivussa siitä, mitä se kertoo tekevänsä.

---

⁵³ Löytty 2008 s. 125

⁵⁴ Löytty 2008 s. 117

Hallinnoinnissa ja siihen liittyvässä päätöksenteossa voi kulttuurisiin eroihin liittyvät asiat näyttää yksinkertaiselta piirakkakuvion toimiessa, mutta kuitenkin ajaututaan erilleen siitä moninaisuudesta, mitä hallittavat, esimerkiksi vähemmistökulttuurit, pitävät sisällään.

Huomiotta ei voida jättää myöskään sitä, että hallinnointi on myös osaltaan tuottamassa kulttuurista identiteettiä.

4. KULTTUURINEN IDENTITEETTI

4.1 Etninen identiteetti

Tässä kappaleessa käytän ajankohtaista saamelaisvähemmistön tilannetta esimerkkinä konkretisoimaan kulttuurisen identiteetin tunnustamiseen liittyviä kysymyksiä.

Saamelaisuus on viime vuosikymmenten aikana siirtynyt osaksi modernia yhteiskuntaa. Valtaväestön koululaitokset ja tiedonvälitys ovat asettaneet lisääntyviä paineita suojautua sekä kaikenlaiselta sulauttamiselta että tahattomasta ulkoisten vaikutteiden tulvimisen haitoilta. Tällaisena esimerkkinä valtaväestöön sulauttamispyrkimyksistä voidaan mainita tarkoitushakuinen kielen tai omaehtoisten tapojen toteuttamisen estäminen.

Veli-Pekka Lehtolan⁵⁵ mukaan saamelaisväestön piirissä on syntynyt ”uusi asenne”, jossa saamenmaa on selvästi alettu tiedostaa kaikkien saamelaisten yhteisöksi. Tämän ovat valtioiden rajat ja muut historialliset tekijät jossain vaiheessa rikkoneet. Lehtolan mukaan uudenlaiseen etniseen identiteettiin siirtyminen on ollut mahdollista vasta sen myötä, kun saamelaiskulttuuri on siirtynyt perheiden ja kylien muodostamista paikallisuuksista kohti yleissaamelaisuutta eli kylä- ja ryhmäidentiteetistä etnisen yhteyden ymmärtämiseen.”⁵⁶

Uudenlaiseen etniseen identiteettiin siirtymisen Lehtola näkee tämän identiteetin kehityksen huipentumana ja siirtymisenä taistelevaan asenteeseen, joka sai hänen kirjoituksensa mukaan alkunsa taistelussa Altajoen patoamista vastaan 1980- 81. Veli-Pekka Lehtolan mukaan tätä uutta identiteetin ilmentymää on siis rakennettu monella tasolla viimeisten vuosikymmenten aikana.

Saamelaisten määrätietoinen taistelu oman kielen ja kulttuurin asemasta on saanut vahvistusta omaehtoisesta kulttuurin tuotannosta. Näiden merkitystä ei voi sivuuttaa,

---

⁵⁵ Lehtola Veli-Pekka *Saamelaiset - historia, yhteiskunta, taide*. Kustannus-Puntsi Gummerus Jyväskylä. 1997 s.57

⁵⁶ Veli-Pekka Lehtola ”Saamelaiset” s.57

koska kulttuurinen identiteetti suurimmalta osin muodostuu juuri oman kielen ja kulttuurin alueella. Tästä johtuen juuri kielen ja kulttuurin säilyminen ja kehittyminen nousevat tärkeimmiksi identiteetin kannalta, minkä vuoksi nämä alueet toimivat vahvimpina kulttuurisen taistelun kenttinä. Tästä esimerkkinä voisin mainita vuosikymmenten aikana voimakkaasti esiin nousseita saamelaisia kulttuurituotantoja, kuten teatteri- ja radiotoiminta, runous, joiku ja viimeisenä tulokkaana elokuvatuotanto. Näiden merkitys uudentalaiselle saamelaiselle identiteetille on ollut ratkaiseva.

4.2 Saamelaisen identiteetin tuottaminen

Saamelaisessa kulttuurituotannossa löytyy hyvin omaperäisesti rakentunut maailmankuva. Kiinnostava onkin uudenlainen omaääninen tuotanto, joka on osaltaan antanut uuden suunnan keskusteluun saamelaisten asemasta. Merkittävää kulttuurituotannossa on se, että ne kertovat siitä maailmasta mistä ne ovat kotoisin. Keskiössä on aina saamelainen ja esimerkiksi elokuvatuotannosta voi nähdä, minkälaisena saamelaiset haluavat itsensä esitetävän. Tämä voidaan nähdä tärkeänä saamelaisen identiteetin tuottamisessa. Jotkut teemat tulevat selkeästi esiin useimmissa merkittävästi saamelaiseksi lukeutuvissa elokuvissa. Esillä on kaikenlaisten erojen ja rajojen tekeminen meidän ja muiden, luonnon ja sivilisaation tai saamelaisten ja valtaväestön välillä.

Elokuville käsitellään myös saamelaisten omia ongelmia, mutta sisäisten ongelmien ratkaisu näyttää elokuvissa löytyvän mieluummin yhteisön sisältä kuin ulkoa tulevan ohjailun avulla. Saamelaisessa taiteessa ja kulttuurituotannossa on leimaa antavana syvä huoli kielen, omaleimaisen tarinaperinteen ja tapojen säilymisestä. Voidaan sanoa, että myös elokuvissa uudenlaista identiteettiä rakennetaan monella alueella ja se ei ole enää pelkästään yhteisön ulkopuolelta tulevien määrittelyjen varassa. Tähän voisi liittää Stuart Hallin ajatuksen siitä, että ”Kyse ei ole niinkään siitä - keitä me olemme tai mistä me tulimme, vaan siitä, keitä meistä voi tulla, kuinka meidät on esitetty ja mikä kaikki vaikuttaa siihen, kuinka esitämme itsemme.”⁵⁷

---

⁵⁷ Hall Stuart *Identiteetti*. Suom. ja toim Mikko Lehtonen ja Juha Herkman .Vastapaino Tampere 1999 s.250

Valtakulttuurin kulttuurituotannossa saamelaiset on usein nähty valtakulttuurin kääntöpuolena eli vertailukohtana muille. Tästä poiketen saamelaisissa tuotannoissa asiat on haluttu nähdä toisin. Saamelaiset ovat tuoneet esille esimerkiksi vähemmistön ja valtakulttuurin törmäämisen ja siitä aiheutuvat seuraukset. Tästä kulttuurien törmäyksestä on rakennettu konflikti vähemmistön ja valtakulttuurin välille, jolloin sen tarkoituksena on selvästi ollut havaittavissa halu saada näkyviksi rajat vähemmistön ja valtakulttuurin välillä. Näitä ilmennetään joskus konkreettisesti omien vanhojen tapojen ja voimassaolevien lakien tuottamina asetelmina, jossa oma kulttuuri on vaarassa ulkopuolelta tulleiden vieraiden tapojen kritiikittömän omaksumisen myötä.

Vertailun vuoksi voisi ajatella sitä, miten valtaväestö esittää vähemmistön erilaisissa tilanteissa. Usein kerronnan lähtökohtana on vastata aina valtaväestön odotuksia ja koska tätä kerrontaa ei ole tuotettu vähemmistökulttuurin kulttuurin sisältä, ne näin ollen päätyvät kertomaan vain stereotyyppioista ja yksinkertaisista oletuksista. Tämä johtuu siitä, että ulkopuolelta ei kyetä kertomaan kulttuurin sisäisistä maailmoista, vaan saamelainen kulttuuri esitetään nimenomaan valtakulttuurin kääntöpuolena.

4.3 Oikeuksien määrittelystä

Saamelaisen kulttuurin määrittelemisen pitää sisällään mielestäni myös ongelmia ja se on hyväksyttävä lähtökohtana. Liian väljä pelkästään lappilaisuuteen sijoittuvaa määritelmää ei voida saamelaisten osalta pitää käyttökelpoisena, koska vähemmistöjen määrittelyjen täytyy olla ainakin jossain määrin omaehtoista. Sen on myös sisällettävä tarpeeksi monimuotoisia kriteerejä jo pelkästään yksilöiden oikeusturvan takia. Näissä vähemmistöryhmien määrittelyssä on otettava huomioon myös ns. hybridikulttuurin edustajat eli monikulttuurisen taustan omaavat ihmiset.

Näkemykseni mukaan ryhmät, jotka ovat vuosisatojen ajan asuneet jollain alueella voivat perustellusti vaatia erityisoikeuksia verrattuna ryhmiin, jotka ovat muuttaneet jollekin alueelle esimerkiksi siirtolaisina. Saamelaiset ovat Euroopassa ainoa alkuperäiskansan statuksen omaava ryhmä ja se myös on omalta osaltaan vaikuttamassa tilanteeseen.

Haasteena vähemmistön oikeuksien tunnustamiselle on se, kuinka vähemmistö määritellään ja kuka tämän määrittelyn tekee. Lisäksi oman lisänsä tähän tuo vähemmistöjen tilanteiden ja tarpeiden vaihtelevuus, mutta saamelaisella vähemmistöllä on selvästikin alkuperäiskansana erityistilanne. Heidän kohdallaan ei voida ohittaa vähemmistöryhmän vaatimuksia enemmistöryhmää kohtaan, kuten millaista tunnustusta enemmistöltä edellytetään, miten sen tulisi välittyä ja millaiset vaatimukset ovat oikeutettuja ja millä yleisillä perusteilla niitä tulisi perustella.

4.4 Kulttuurin säilyttäminen

Ajattelen, että voimakkaasti kieleen kytkeytyvä kulttuuri, kuten saamelaisuus mielestäni on, säilyy tai kaatuu sen mukaan onnistutaanko säilyttämään se elävä kieli, joka on jokapäiväisessä käytössä ja sen myötä myös kehityksen ja muokkautumisen alaisena. Viimekädessä tuo kysymys kielestä ratkaistaan kuvainnollisesti “kehdon äärellä” eli sen kautta, mitä kieltä lapselle opetetaan ensimmäisenä kielenä. Jos se on saamenkieli, tuo kulttuuri säilyy ja säilyttää elinvoimaisuutensa ja jatkuvan kehityksen kielensä mukana.

Esimerkiksi poronhoito elinkeinona ei mielestäni ole tärkein kysymys saamelaisessa kulttuurissa, vaikka se juuri nyt se vaikuttaisi olevan kaikkein oleellisin ja leimaa-antavin kulttuuria muokkaava piirre sekä saamelaisten että valtaväestön keskuudessa. Ajattelen näin siksi, että mielestäni kulttuurin sitominen esimerkiksi lakien pohjalta johonkin ammattiin tai elinkeinon on pitkällä tähtäimellä vahingollista ja väistämättä jäykistää ja suosii väärin perustein jotain kulttuurista piirrettä tai mahdollisesti asettaa pienryhmän kulttuurin sisällä muita parempaan asemaan.

Näin ollen elinkeinot ja ammatit ovat pitkällä aikavälillä, jos ne pääsevät liian merkittävään asemaan, omiaan enemmänkin kaventamaan kulttuurisia piirteitä ja ovat myös alttiita muualta tulevaan ulkopuolisen ohjailuun. Vähemmistökulttuurille on mielestäni hyväksi, jos se voi ainakin suhteellisen vapaasti määritellä itsensä – ajasta toiseen. Tärkeä kysymys on tietenkin esimerkiksi oikeusturvan takaaminen, varsinkin jos kyseessä on pieniä väestömääriä käsittävät ryhmät kuten saamelaiset.

4.5 Saamelaisuus eri maissa

Saamelaisalue käsittää alueita neljästä maasta, joita ovat Ruotsi, Suomi, Norja ja Venäjän Kuola. Eri maiden saamelaisilla on ollut rajat ylittävää yhteistyötä, mutta kulttuurisesti ne eivät kuitenkaan ole olleet yhtenäisiä. Tästä esimerkkinä voidaan mainita, että saamenkielessä on useita murteita ja toisiinsa nähden kaukaisimmat murteet ovat niin erilaisia, että ymmärtäminen on puolin ja toisin vaikeaa. Nykyisin näyttää olevan tarve esittää saamelaisuus ennemmin yhtenäisenä kuin jaoteltuina eri kansojen vähemmistöihin, vaikka esimerkiksi eri alueiden puvustus on säilynyt tuon alueen perinteiden mukaisena.

4.6 Vähemmistöryhmiin jaottelun perusteet

Seuraavaksi pyrin jaottelemaan erilaisia tapoja määritellä vähemmistöryhmiä. Käyn läpi myös jaotteluun sisältyviä ongelmia ja jaotteluihin väistämättä liittyviä epävarmoja perusteita.

Tärkeää on huomata, että se miten jokin ryhmä määritellään tietyllä tavalla luo tuon ryhmän. Ryhmä siis muodostuu vasta ryhmää määriteltäessä. Vaihtamalla määritelmiä saadaan aikaiseksi toisenlaisia ryhmiä. Tietysti on selviä tapauksia siitä, ketkä kuuluvat kiistattomasti johonkin ryhmään, mutta on myös aina olemassa epäselviä tapauksia, joista ei voi ratkaista kiistattomasti ryhmään kuulumisesta tai kuulumattomuudesta. Käytäntö on osoittanut, että on ollut tarvetta jaotella ryhmiä. Kun on esiintynyt tarvetta tehdä jaotteluja, niin on valittava jotkin kaikkia koskevat kriteerit, joiden perusteella jaottelu suoritetaan.

Konfliktitilanteissa jaot ryhmiin saavat suuremman merkityksen ja ovat tärkeämpiä. Jos jokin väestöryhmä haluaa saada erityisiä oikeuksia, tuon ryhmän on perusteltava ensinnäkin erityisen ryhmän olemassaolo ja lisäksi erityisten tarpeiden välttämättömyys.

Yksilö voi tietysti kuulua monen ryhmään, koska vaihtamalla määrittelyperusteita saadaan koostumukseltaan erilaisia ryhmiä. Usein on kuitenkin niin, että erilaisista ryhmistä on mielekästä ja tarpeellista puhua, vaikka määrittelyt olisivatkin vaativia ja jaottelut ovat enemmän tai vähemmän keinotekoisia rajauksia.

Käytän tässä osiossa kolmea erilaista tapaa määrittellä vähemmistöryhmiä. Ensimmäisenä tapana määrittellä vähemmistöryhmiä voidaan pitää jaottelua sen mukaan, miten yhteisössä käytännössä tehdään jakoja erilaisiin ryhmiin ihmisten kanssakäymisessä. Toisena määrittelyn tapana voidaan pitää sitä, mihin ryhmään ihmiset itse tuntevat kuuluvansa. Kolmas tapa määrittellä vähemmistöryhmiä perustuu voimassaoleviin lakeihin.

4.6.1 Vähemmistöryhmä muiden määrittelemänä

Meillä on usein selkeä käsitys siitä mihin erilaisiin vähemmistöryhmiin ihmiset yhteisössä voidaan jakaa. Ryhmän koostumuksesta on yleisesti hyväksytyt käsitykset, joiden mukaan jaottelu tapahtuu. Käsitykset vähemmistöryhmistä, ja siihen pohjaavat jaottelut, voivat perustua esimerkiksi kieleen, ulkonäköön liittyviin piirteisiin tai pukeutumiseen. Tämä tapa jaotella ryhmiä voi pitää sisällään ongelmia, koska ryhmien koostumus voi olla hyvinkin vaikeaa määrittellä joidenkin ulkoisten helposti tunnistettavien merkkien perusteella. Kuitenkin arkielämän tarpeisiin tällaiset jaottelut koetaan yleensä käytännössä riittäviä.

4.6.2 Vähemmistöryhmä ryhmään kuuluvan kokemuksena

Toinen tapa määrittellä johonkin vähemmistöryhmään kuuluvat on asettaa kriteeriksi se, mihin yksilö itse tuntee kuuluvansa. Kyseessä on oma subjektiivinen käsitys siitä, mihin ryhmään kukin itse katsoo kuuluvansa. Tällöin ryhmään kuuluminen tai kuulumattomuus määritellään sen mukaan, kuinka yksilö itse määrittelee itsensä. Vaikka tällöin on kysymys henkilökohtaisesta kokemuksesta tiettyyn ryhmään kuulumisesta, se ei voi olla mitenkään mielivaltainen, sillä se on syntynyt vuorovaikutuksessa toisten ryhmään kuuluvien kanssa.

4.6.3 Vähemmistöryhmä lakien mukaan

Kolmas tapa vähemmistöryhmien määrittelemiseksi ovat lakiin perustuvat määritelmät ryhmäjaottelusta ja sen perusteista. Tämä tarkoittaa sitä, että laissa tällöin määritellään tiettyyn vähemmistöryhmään kuuluvat henkilöt. Lakiin perustuvaa määritelmää voidaan pitää selkeimpänä tapana määritellä vähemmistöryhmät, koska siinä on sisällytettyinä selkeät kriteerit vähemmistöryhmään kuulumiselle. Tällöin se tuottaa kriteerit täyttävälle henkilölle myös vähemmistöryhmään kuuluvan statuksen.

4.7 Saamelaislaki

Seuraavassa käyn lyhyesti läpi sitä miten saamelaislaki määrittelee saamelaisuuden ja sen mukana tulevan äänioikeuden. Kuten aikaisemmassa osiossa, myös tässä käytän lähteenä lakia saamelaiskäräjistä 17.7.1995/974. Tämä laki korvasi aikaisemman, pelkästään kieleen perustuvan määritelmän saamelaisuudesta ja otti näin huomioon myös muita perusteita saamelaisuudelle. Näiden uusien kriteerien sisällyttäminen lakiin aiheutti tuolloin paljon vastustusta saamelaisten keskuudessa.

Saamelaislain mukaisessa määritelmässä on yksilön omaa subjektiivista käsitystä omasta saamelaisidentiteetistä edellyttävä ulottuvuus. Lain mukaan eräänä kriteerinä saamelaisuudelle on se, minkä identiteetin yksilö itse kokee omakseen. Lain mukaan ”saamelaisella tarkoitetaan tässä laissa henkilöä, joka pitää itseään saamelaisena”⁵⁸. Tämä siis edellyttää sitä, että yksilö myös itse kokee olevansa saamelainen.

Äänioikeus vaaleissa on hyvin vahva ryhmään kuulumisen merkki ja sen merkitys on suuri saamelaisten keskuudessa. Saamelaisten kohdalla laki kulttuuri-itsehallinnosta on erityisen tärkeä, koska alkuperäiskansa-statusen mukana tulevat sekä itsehallinto-oikeudet että määrärahat. Huomioitavaa on, että tietyllä tavalla tämä laki saamelaiskäräjien äänioikeudesta määrittelee ryhmään kuulumista tai kuulumattomuutta ja siis sen mukana

---

⁵⁸ Laki saamelaiskäräjistä www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1995/19950974

myös saamelaisuutta, vaikka laki määritteleeekin käytännössä vain sen, kenellä on äänioikeus vaaleissa.

Saamelaisten itsehallintoa koskeva laki määrittelee itsehallintolain tarkoituksen seuraavasti: ”Saamelaisilla alkuperäiskansana on saamelaisten kotiseutualueella omaa kieltään ja kulttuuriaan koskeva itsehallinto sen mukaan kuin tässä laissa ja muualla laissa säädetään. Tähän itsehallintoon kuuluvia tehtäviä varten saamelaiset valitsevat vaaleilla keskuudestaan saamelaiskäräjät.”⁵⁹

Saamelaisen määrittelemisen on aiheuttanut paljon ongelmia saamelaisalueella. Ongelmia on aiheuttanut esimerkiksi se, että joissakin tapauksissa sellaiset henkilöt, jotka ovat katsoneet oikeudekseen päästä rekisteröitymään, eivät ole tulleet hyväksytyiksi saamelaisiksi. Tämän seurauksena he ovat jääneet äänioikeuden ulkopuolelle.

Laki saamelaisten kulttuuri-itsehallinnosta määrittelee saamelaisuuden seuraavasti: ”Saamelaisella tarkoitetaan tässä laissa henkilöä, joka pitää itseään saamelaisena, edellyttäen:

- 1) että hän itse tai ainakin yksi hänen vanhemmistaan tai isovanhemmistaan on oppinut saamen kielen ensimmäisenä kielenään; tai
- 2) että hän on sellaisen henkilön jälkeläinen, joka on merkitty tunturi-, metsä- tai kalastajalappalaiseksi maa-, veronkanto- tai henkikirjassa; taikka
- 3) että ainakin yksi hänen vanhemmistaan on merkitty tai olisi voitu merkitä äänioikeutetuksi saamelaisvaltuuskunnan tai saamelaiskäräjien vaaleissa.”⁶⁰

Saamelaislaki määrittelee saamelaiskäräjien toimivallan seuraavasti: ”Saamelaiskäräjien tehtävänä on hoitaa saamelaisten omaa kieltä ja kulttuuria sekä heidän asemaansa alkuperäiskansana koskevat asiat. Tehtäviinsä kuuluvissa asioissa saamelaiskäräjät voi tehdä viranomaisille aloitteita ja esityksiä sekä antaa lausuntoja. Näissä asioissa saamelaiskäräjät käyttää lisäksi päätösvaltaa siten kuin tässä laissa tai muualla laissa

---

⁵⁹ Laki saamelaiskäräjistä www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1995/19950974

⁶⁰ Laki saamelaiskäräjistä www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1995/19950974

säädetään. Saamelaiskäräjien tehtävä on saamelaisten edustaminen sekä kansallisissa, että kansainvälisissä yhteyksissä.”⁶¹

Saamelaiskäräjien merkitystä voidaan pitää huomattavana, koska viranomaisilla on monissa asioissa neuvotteluvollisuus saamelaiskäräjien kanssa erityisesti elinkeinoihin liittyvissä asioissa. Tämä nostaa äänioikeuden arvoa saamelaisten keskuudessa, koska äänioikeus antaa selkeän aseman tämän alkuperäiskansan jäsenenä.

Laki velvoittaa viranomaisia neuvottelemaan saamelaiskäräjien kanssa esimerkiksi ”kaikista laajakantoisista ja merkittävistä toimenpiteistä, jotka voivat välittömästi ja erityisellä tavalla vaikuttaa saamelaisten asemaan alkuperäiskansana ja jotka koskevat saamelaisten kotiseutualueella yhdyskuntasuunnittelua; valtionmaan, suojelualueiden ja erämaa-alueiden hoitoa, käyttöä, vuokrausta ja luovutusta; kaivoskivennäisten valtausta ja kaivospiirin perustamista tarkoittavia lupahakemuksia; saamelaisten kulttuurimuotoon kuuluvan elinkeinon lainsäädännöllistä tai hallinnollista muutosta; saamenkielisen ja saamen kielen kouluopetuksen sekä sosiaali- ja terveyspalvelujen kehittämistä; taikka muuta vastaavaa saamelaisten kieleen, kulttuuriin tai heidän asemaansa alkuperäiskansana vaikuttavaa asiaa.”⁶²

Mielestäni on tärkeää huomioida vähemmistöryhmiin vaikuttavia lakeja säädettäessä se, että vähemmistöt ovat mukana lakeja valmisteltaessa. Muutoin lain seuraukset voivat olla ennalta arvaamattomia ja vaikuttaa vähemmistöryhmän arjessa toimimiseen.

Demokratia ei näin ollen ole riittävä vähemmistöille, vaan tarvitaan erityistä huomioimista, jotta vähemmistö voisi tuntea itsensä tunnustetuksi tasavertaisena ryhmänä.

Kansainvälisen työjärjestön ILO:n yleissopimuksessa numero 169 määritellään alkuperäiskansoiksi kansat, joille on ominaista, että ne:

- a) polveutuvat väestöstä, joka maan valloituksen tai asuttamisen tai nykyaikaisten valtionrajojen muodostumisen aikaan asui maassa
- b) ovat säilyttäneet kokonaan tai osittain omat sosiaaliset, taloudelliset, kulttuuriset ja poliittiset instituutionsa, laitoksensa

---

⁶¹ Laki saamelaiskäräjistä www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1995/19950974

⁶² Laki saamelaiskäräjistä www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1995/19950974

Alkuperäiskansoja koskevat määritelmät ovat ajankohtaisia ja määritelmiä halutaan kehittää alkuperäiskansojen tilanteeseen sopiviksi. YK:n erikoistutkija J. Martinez-Cobo on ehdottanut seuraavaa määritelmää alkuperäiskansoista:

”Alkuperäisillä yhteisöillä, väestöillä ja kansoilla on historiallinen jatkuvuus niistä yhteisöistä, jotka kehittyivät heidän alueillaan ennen valloitusta ja kolonialismia. Ne katsovat eroavansa nykyisten yhteisöjen tai niiden osien muista sektoreista. Ne muodostavat nykyään yhteisön ei-hallitsevan osan ja ovat sitoutuneet säilyttämään, kehittämään ja siirtämään tuleville sukupolville muinaiset alueensa ja etnisen identiteettinsä. Ne muodostavat perustan alkuperäiskansojen olemassaolon jatkumiselle kansoina sopusoinnussa näiden kulttuuristen mallien, sosiaalisten instituutioiden ja oikeuskäytännön kanssa.”

Oleellisen tärkeää on, että kansa itse pitää itseään alkuperäiskansana. Suomessa ja muissa Pohjoismaissa asuvat saamelaiset täyttävät tällaisen alkuperäiskansan määritelmän ehdot. Myös Suomen valtio on tunnustanut sen, tosin vasta vuonna 1995 perustuslakiuudistuksen yhteydessä. Hallitusmuodon 14. pykälässä säädetään, että saamelaisilla on alkuperäiskansana oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan.

4.8 Vähemmistö käsitteenä

Yleisesti hyväksyttyä vähemmistön käsitettä ei ole käytössä. Voidaan kuitenkin sanoa, että vähemmistönä pidetään muista suvereenin valtion sisällä olevista ryhmistä (kuten valtaväestöstä) kansallisesti, etnisesti, uskonnollisesti tai kielellisesti poikkeavaa ryhmää. Lisäksi on yleisesti hyväksytty, että vähemmistöjen tulee olla sen valtion kansalaisia, jonka alueella ne asuvat. Vähemmistö on siis määrällisesti pienempi kuin valtiossa asuva muu väestö, joka muodostaa enemmistön. Tällöin vähemmistöryhmän on siis oltava ei-valtaapitävä eli hallittu voidakseen vaatia erityistä kohtelua, esimerkiksi kielensä tai uskonnollisuutensa perusteella.⁶³

---

⁶³ <http://www.ykliitto.fi/yktieto/alkupera.htm> 22.3 2007

4.9 Saamelaisten geneettinen poikkeavuus muuhun eurooppalaiseen väestöön verrattuna

Nykyisessä keskustelussa nostetaan esille myös geneettiset erilaisuudet luokittelemaan ihmisiä erilaisiin ryhmiin. Eräinä tällaisina tutkimuksina ovat eurooppalaisista väestöistä tehdyt geenitutkimukset. Sekä Kalervo Wiikin⁶⁴ että Cevallin, Sforzan, Menozzin ja Piazzan (1994:268)⁶⁵ tekemien tutkimusten perusteella saamelaisia pidetään geneettisesti Euroopan erikoisempänä väestönä. Kalervo Wiikin artikkelissa esitetään havainnollistava kuvio siitä, että jos Euroopan väestöt jaetaan kahteen mahdollisimman erilaiseen väestöön, niin saamelaiset muodostaisivat toisen ryhmän ja toisena ryhmänä olisivat muut eurooppalaiset.

Näiden tutkimusten anti työlleni on se, että niistä voidaan löytää perusteluita saamelaisten erityisyydelle ja näin ollen se myös vahvistaa heidän oikeutustaan alkuperäiskansan statukseen. Näiden avulla voidaan siis haluttaessa esittää tutkimuksellisesti objektiivisia perusteita saamelaisten tunnustamiselle etniseksi ryhmäksi. Toisaalta kuitenkin pidän tuota alkuperäiskansan määritelmää vaativana silloin, kun sillä viitataan johonkin täysin eri alkuperää oleviin ihmisiin. Mielestäni alkuperäiskansa on nähtävä kunkin maan tai alueen alkuperäisinä asukkaina, mihin heidän erityinen asemansa sitten perustuu. Näin ollen kuitenkin tuota geneettistä poikkeavuutta tärkeämpänä pidän yhteisön sitä historiallista ulottuvuutta, jolla tarkoitetaan elämistä tietyllä alueella.

---

⁶⁴ Wiik, Kalevi: *Tieteessä tapahtuu*
Saamelaisten alkuperä 2/2004, 23-38

⁶⁵ Wiik, Kalevi: 2004, 23-38

5.0 KULTTUURISTEN ERITYISPIIRTEIDEN TUNNUSTAMINEN

5.1 Kokemus tunnustamattomuudesta

Tässä kappaleessa tuon esille sen, miten ongelmallinen puutteellinen tunnustaminen voi olla ihmisille. Puutteellinen tunnustaminen, tai paremmin sanottuna tunnustamattomuus, voi olla esimerkiksi vähemmistöön kuuluvalle vahva päivittäisessä kanssakäymisessä näkyvä kokemus, joka tulee esille toisten asenteissa. Sen ei tarvitse olla räikeää, kuten esimerkiksi laeissa olevaa tai lain käytössä esiin tulevaa syrjintää, vaan se yleensä esiintyy jokapäiväisissä elämässä eteen tulevissa tilanteissa.

Tunnustuksen käsitteeseen liittyen Ralph Ellisonin kirjan ”Näkymätön mies” (suom. Jouko Linturi 1969) kertojan tarina:

”Minä olen aineellinen ihminen, lihaa ja luuta”... ”olen näkymätön vain siksi, ettei minua tahdota nähdä.” ... ”Tämä näkymättömyys josta nyt puhun, johtuu siitä, että ihmisistä joiden kanssa joudun tekemisiin, on omat erikoisrakenteiset silmät. Tarkoitan heidän sisäisiä silmiään, niitä joilla he katsovat toisiaan läpi.”⁶⁶

Honnethin⁶⁷ mukaan tämä Ellisonin kirjoituksen osa ilmentää parhaiten tunnustamattomuuden käsitettä. Honneth⁶⁸ käyttää tätä metaforaa näkymättömyydestä, jolla hän haluaa osoittaa ja selventää sitä, mistä tunnustamisesta ja tunnustamattomuudessa on kysymys.

---

⁶⁶ Honneth Axel *Invisibility On The Epistemology of ”Recognition”* Supplement to the Proceedings of The Aristotelian Society, Volume 75, Number 1, July 2001 s.112

⁶⁷Honneth Axel 2001 s.117

⁶⁸Honneth Axel 2001 s.117

Näkemykseni mukaan tuo metafora sosiaalisesta näkymättömyydestä tarkoittaa sitä, että toiset ikään kuin katsovat kertojan läpi. Tähän mainittuun lävitse katsomiseen tarvitaan rakenne sisäisestä silmästä, joka Honnethia mukaillen on eräänlainen mentaalinen silmä. Tämä silmä näkee kuvainnollisesti läpi, eikä siis näin ollen huomioi toista ihmistä. Tästä johtuen toista ihmistä ei tällaisessa tilanteessa nähdä persoonana.

On huomioitava, että Ellisonin kirjassa tämä kertoja on mustaihoinen, jolloin tässä käsitellään rasistista asennetta. Tämä hävittää toisen persoonallisuuden näkyvistä pelkän ihonvärin, eli rodullista alemmuutta kuvastavan ominaisuuden perusteella. Tällöin toisen persoonan hävittäminen tapahtuu sosiaalisella tavalla ja kyse on sosiaalisesta ylenkatseen eleestä, jonka tarkoituksena on saattaa toinen ulkoa määriteltyyn asemaan⁶⁹.

Tällaisilla ”puutteellisilla sosiaalisilla näkyvyyksillä” on ollut usein tapana liittyä vähemmistöryhmiin tai muutoin syrjittyyn asemaan kuulumiseen ja sitä seuraavaan näkymättömyyteen. Tuollainen suhtautuminen aiheuttaa kuvainnollisen läpinäkyvyyden⁷⁰ eikä se ei ole mikään satunnainen, vaan tahallinen ja asenteesta johtuvaa.

Honnethin mielestä tuo kuvainnollinen näkeminen tulee ajatella laajemmin kuin pelkästään havaitsemiseen liittyvänä optisena esteenä.⁷¹ Toisen havaitseminen, näkyvänä ihmisenä, jonka tuntee jostain yhteydestä ja josta voidaan sanoa, että tunnistaa – ”cognizing” (Erkennen). Honnethin mukaan tässä tapauksessa vaatimus näkyväksi tulemisesta perustuu tunnustetuksi tulemisen vaatimukseen eli tulemiseen näkyväksi toisella ei-visuaalisella tavalla. Tällöin vain näkemisestä (cognizing, Erkennen) voi seurata tunnustaminen (recognition, Anerkennung), josta seuraa ero näiden käsitteiden välillä.

Ellisonin kirjassa kertojan tapauksessa aiheuttaa näkymättömyys vaikeuksia näkymättömäksi itsensä tietävälle. Hän joutuu tekemään paljon huomiota herättäviä toimia, esimerkiksi pyrkii suorittamaan sellaisia hyökkäyksiä, johon toisen on pakko

---

⁶⁹ Honneth Axel 2001 s.117

⁷¹ Honneth Axel 2001 s.117

vastata. Näin Ellisonin tarinassa tuo mustaihoinen mies yrittää saada ihmiset näkemään itsensä:

”Näkymätön mies tuntee pakottavaa tarvetta todistaa itselleen, että hän elää todellisena todellisuuden maailmassa, että hän on kaiken ulkoisen melun ja levottomuuden osa, ja silloin hän lyö nyrkeillään ja kiroaa ja vannoo takovansa muihin sen tiedon, että on olemassa. Mutta ah ja voi, harvoin hän siinä onnistuu.”⁷²

5.2 Saamelainen kokemus tunnustamattomuudesta

Seuraavassa esimerkissä jatkan Honnethin antaman esimerkin mukaan ja näytän miten Nils-Aslak Valkeapää runossaan kertoo oman saamelaisen ryhmänsä samantyyppisistä kokemuksista, kuin tuo aikaisemmin esimerkkinä olleen Ralph Ellisonin kirjan tarinan kertojan kokemukset sosiaalisesta yhteiskunnallisesta näkymättömyydestä omassa kokemuspiirissään.

509. emmehän me ole edes olemassa

me olemme maanalaisia

me olemme näkymättömiä

meidän lävitsemme voi kävellä

ja he nauravat

jos kerrot

että meidän

koti,

palkinen

että meilläkin

oikeudet

---

⁷² Ellison Ralph *Invisible Man* 1952. suom. *Näkymätön mies* 1969 suom. Jouko Linturi

että mekin

olemme

emmehän me oikeastaan ole olemassakaan

ja sellaiset

joitka eivät ole olemassa

eivät voi vaatia

mitään

*eivät mitään*⁷³

Valkeapää kirjoittaa voimakkaasta toiseuden kokemuksesta, jonka mielestäni tulee parhaiten esille säkeessä ”olemme maanalaisia, näkymättömiä ja meidän lävitse voi kävellä”. Lisäksi runossa on korostunut me-keskeisyys, jonka puolestapuhuja hän selvästi katsoo aiheellisesti olevansa.

Valkeapää kirjoitti runonsa 80-luvun loppupuolella, jolloin saamelaisilla oli takanaan jo vuosikymmeniä jatkunut taistelu oikeuksiensa tunnustuksesta. Tämä siitäkin huolimatta, että tuolloin osaan vaatimuksista oli jo saatu vastetta, mutta noita saavutettuja oikeuksia ei pidetty riittävinä. Tätä voidaan pitää eräänä esimerkkinä siitä, kuinka demokraattisessa yhteiskunnassa voivat vähemmistöjen asiat jäädä huomiotta silloin, kun niihin ei erityisesti kiinnitetä huomiota.

Enemmistön passiivisuus riittää vähemmistön erityistarpeiden, esimerkiksi heidän laillisten oikeuksiensa huomioonottamisen, tekemisen mahdottomaksi. Näkemykseni mukaan demokratia ja sen toteutuminen onkin ongelmattomin silloin, kun on suhteellisen yhtenäinen joukko kansalaisia, joiden tarpeita, oikeuksia ja velvollisuuksia pyritään säätelemään. Tästä johtuen enemmistölle demokratia voi olla hyvä ratkaisu, mutta vähemmistöille sen toimivuudesta ei ole mitään takeita ilman hyviä tunnustussuhteita.

---

⁷³Valkeapää Nils-Aslak *Beaivi, Ahcazan* Dat 1988. *Aurinko, isäni*; käänös Pekka Sammallahti, DAT, Vaasa: 1992

Edelleen, nyt 2000-luvullakin, on nähtävissä se, että vähemmistöihin suhtautuminen pitää sisällään usein voimakasta ohjailua ja rajoittamista. Nämä rajoitukset puolestaan määrittävät ne asiat, mitä mahdollistetaan ja mitä suljetaan pois yhteisön toimintamahdollisuuksissa. Tällöin se asettaa ihmiset sellaiseen asemaan, jossa heidän oikeutensa on puutteellisesti tunnustettu ja he kokevat sellaista mitä Valkeapää kuvasi säkeessään

”sellaiset jotka eivät ole olemassa eivät voi vaatia mitään / eivät mitään”.

5.3 Kulttuuristen erityispiirteiden tunnustuksen periaate

Vaatimuksessa tunnustuksesta instituutiot ovat tärkeässä asemassa niissä prosesseissa, missä vastavuoroinen tunnustaminen tapahtuu. Tähän liittyen seuraavaksi pohdin kysymystä, millä periaatteilla kulttuuriset vähemmistöt voivat perustella vaatimusta kulttuuristen erityispiirteiden tunnustamisen oikeutuksesta. Tähän pohdiskeluun liittyy myös kysymys siitä, tulisiko jonkun ryhmän pystyä perustelemaan oikeuttaan kulttuurisen erityispiirteiden kunnioittamiseen ja millä tasolla sen pitäisi tapahtua.

Ikäheimo tekee erotuksen tunnustamisen ja tunnustusasenteen välille. Persoonan arvostaminen ei ole sellaisenaan hänen tunnustamistaan, jos kyseessä on ei-vastavuoroinen tunnustussuhde. Tämä vastavuoroinen tunnustus edellyttää relevanttia asennetta myös kohteen puolelta, sillä mikäli kohde esimerkiksi ei pidä tunnustuksen antajaa arvostelukykyisenä kyseisessä asiassa, niin tällöin ”A:n tunnustusasenne ei konstituoisi B:n tunnustusta”.⁷⁴

Ikäheimon mukaan tunnustaminen tällaisessa suhteessa tarkoittaa siis:

”suhtautumista toiseen persoonaan siten, että tunnustuksen saaja ymmärtää ja hyväksyy tunnustuksen sisällön, sekä pitää tunnustuksen antajaa relevanttina arvostelijana.”⁷⁵

---

⁷⁴ Ikäheimo, Heikki 2004. Tunnustusasenteet ja persoonuuden konstituutio. In Kotkavirta, Jussi, Niemi, Petteri (eds.) *Persoonaa*. SoPhi; 84. Jyväskylä: Minerva kustannus .s. 320

⁷⁵ Ikäheimo Heikki *Tunnustus, subjektiviteetti ja inhimillinen elämänmuoto tutkimuksia Hegelistä ja persoonien välisestä*

Tällöin tähän voidaan lisätä myös arvostaminen, joka ”Axel Honnethia mukaillen on toisen olennon kokemista sellaiseksi subjektiksi tai persoonaksi joka tavalla tai toisella kontribuoi tai kykenee kontribuoimaan arvostajan hyvänä pitämiin asioihin.”⁷⁶

Näin ollen tunnustukseen liittyy vaatimus, että tunnustuksen antajan täytyy myös olla ”merkityksellinen toinen” ja sen erityispiirteen, johon tunnustus kohdistetaan, täytyy olla myös tärkeä piirteen omistajalle.⁷⁷ Tämä johtaa siihen, että mikä tahansa annettu tunnustus ei täytä vaatimusta ”muuttua itsearvostukseksi”⁷⁸ ja silloin se ei täytä tunnustuksen edellytyksiä. Kohteelle subjektiivisesti merkityksettömän henkilön antama tunnustus tai kohteelle merkityksettömän piirteen tunnustaminen eivät näin ollen täytä tunnustukselle asetettuja vaatimuksia, eivätkä näin ollen ole myöskään tunnustusta. Tästä seuraa se, että vähemmistön tunnustaminen on tultava heille merkitykselliseltä taholta ja sen on myös kohdistuttava heidän tärkeinä kokemiinsa piirteisiin.

Honnethilla on yleinen normatiivinen periaate, jonka mukaansa hyvässä yhteiskunnassa jokaisella tulee olla mahdollisuus saada riittävästi tunnustusta toisilta. Toisen Honnethin periaatteen mukaan yksilöt ja ryhmät voivat oikeutetusti vaatia arvostusta ainoastaan sellaisille ominaisuuksille tai saavutuksilleen, jotka myötävaikuttavat kokonaisyhteiskunnalliseen hyvään.⁷⁹ Seurauksena Ikäheimo näkee jännitteen näiden kahden periaatteen välillä.

Kulttuuristen erityispiirteiden tunnustamisessa on otettava huomioon se, että kaikki erityispiirteet eivät ansaitse arvostusta ja se poistaa edellytykset ehdottomalta erityispiirteiden arvostukselta. Olen tätä mieltä siksi, koska jotkin kulttuuriset erityispiirteet voivat olla esimerkiksi ihmisoikeuksien vastaisia, jolloin niitä ei voida pitää hyväksyttävänä eikä näin ollen myöskään arvostettavina ja kannatettavina.

---

tunnustussuhteista. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research 220. Jyväskylän yliopisto: Jyväskylä 2003s.128

⁷⁶ Ikäheimo Heikki, 2003 s.32

⁷⁷ Ikäheimo 2003 s. 153

⁷⁸ Ikäheimo.2003 s.153

⁷⁹ Ikäheimo.2003 s 154

Seuraavana Ikäheimon muotoilu Honnethin esityksestä identiteettipolitiikan kohdalta: Identiteettipolitiikan sisältämien vaatimusten moraalinen kielioppi voidaan ymmärtää universalistista ja egalitaarista alemmalla tasolla.⁸⁰ Yhtäläisten oikeuksien vaatimus on universalistinen alemmalla tasolla: sen mukaisesti vaaditaan samoja oikeuksia kaikille. Ikäheimon mukaan ansioperiaate ei ole universalistinen, koska sen mukaan vaade voidaan esittää vain siinä mitassa, jossa hänen erityisyytensä voidaan nähdä kontribuutioksi yhteiseen hyvään.⁸¹

1. Vähemmistöt voivat vaatia perusvapauksia.
2. Ne voivat vaatia resursseja, joiden vapauksien aktualisoiminen kyseisen ryhmän tapauksessa edellyttää.
3. Ne voivat vaatia erityisyyksiensä tunnustusta negatiivisessa mielessä, eli suojaa kulttuuriselta halventamiselta, epäkunnioitukselta tai nöyryytykseltä.
4. Ne voivat vaatia oikeutta tulla reilusti arvioiduksi kandidaatteina, jotka saattavat omata joitakin arvostusta ansaitsevia erityispiirteitä

Näiden pohjalta Ikäheimo⁸² oikeutettujen identiteettipoliittisten vaatimusten kohdalla esittää kysymyksen niiden olemassaolosta silloin, kun kyseessä on relevanttius itsearvostuksen kannalta. Identiteettipoliittisten vaatimusten toteutuminen sinänsä ei merkitse arvostamista, koska arvostaminen kohdistuu sellaisenaan erityispiirteisiin.

”..ajateltuna nimenomaan personifioivaksi tunnustusasenteeksi, toisen arvioiminen sen kannalta, missä määrin he kontribuovat johonkin hyvänä pitämään, ei ole puhtaasti välineellistä suhtautumista.”⁸³

Mielestäni tilanne voi olla myös se, että tunnustusta halutaan väärästä kohteesta. Tilanne voisi olla esimerkiksi tällainen silloin, kun ryhmittymä hakisi tunnustusta valtaväestöltä

---

⁸⁰ Ikäheimo. 2003 s.154

⁸¹ Ikäheimo. 2003 s.154

⁸² Ikäheimo Heikki, Laitinen Arto, Quante Michael : Soveltuuko ansio-oikeudenmukaisuus kulttuuristen erityispiirteiden tunnustuksen periaatteeksi. 2003s.154

⁸³ Ikäheimo 2003. s.32

kuitenkaan tunnustamatta tätä relevantiksi tunnustajaksi. Tällöin tunnustuksen saaja ei siis pitäisi itse tunnustuksen antajaa relevanttina arvostelijana⁸⁴.

Voidaan sanoa, että melkein kaikki valtiot ovat monikulttuurisia. Siihen liittyen ongelmat ovat kasvavia ja kansainvälisyyden lisääntyessä, myös vaatimukset erityisyyksien huomioimisesta laajenevat. Esimerkiksi Euroopassa Euroopan unionin myötä tämänlaatuiset vaatimukset ovat saaneet yhä suurempaa kannatusta. Ryhmillä on aidosti erilaisia arvostuksia tai arvohierarkioita ja kuten kansakuntien, niin myöskään arvoyhteisöjen rajoja ei voida pitää samoina kuin valtioiden rajoja. Tästä johtuen kansallisvaltioiden rajoja ei voida pitää aitoina arvoyhteisöjen rajoina.

Tämän vuoksi tarvitaan, kuten Honneth kirjoittaa, myös kompensatiota erityisryhmille. Tällöin positiivinen syrjintä optimaalisessa tilanteessa korjaa vähemmistössä olevien tilannetta. Tällä positiivisella syrjinnällä tarkoitan tässä heikommassa asemassa olevien nostamista samalle tasolle muiden kanssa eli esimerkiksi vähemmistöryhmän nostaminen samaan asemaan valtaväestön kanssa.

Vähemmistöryhmien tunnustamisessa relevantit tunnustajat voivat olla moninaiset. Relevantti tunnustuksen antaja voi olla myös kansainvälinen yhteisö ja sen merkitys voi olla hyvin tärkeässä asemassa. Kansainvälisten instituutioiden asema tunnustuksen antajana on lisääntynyt, koska kansainväliset sopimukset ohjailevat kansallisia lakeja vähemmistöryhmien asemaa koskien ja juuri kansainvälisten sopimusten merkitys on erityisen korostunut vähemmistöryhmillä.

Kontribuointi yhteiseen hyvään voidaan tässä Suomen alkuperäiskansojen oikeuksia koskevassa kysymyksessä nähdä myös käänteisenä. Ajankohtainen esimerkki kontribuutiosta yhteiseen hyvään on ILO:n alkuperäiskansojen oikeuksia koskevan sopimuksen ratifioiminen.⁸⁵ Suomi otettiin jäseneksi YK:n ihmisoikeuskomiteaan sillä ehdolla, että se ratifioi ILO:n alkuperäiskansoja koskevan sopimuksen.

---

⁸⁴ Ikäheimo Heikki, Laitinen Arto, Quante Michael: Soveltuuko ansio-oikeudenmukaisuus kulttuuristen erityispiirteiden tunnustuksen periaatteeksi. 2003

⁸⁵ Esitys: 21.10 1994 / HE 248/1994

<http://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/1994/19940248> (viitattu 6.9 2009)

Suomi pyrkii täyttämään ILO:n alkuperäiskansojen oikeuksia koskevat vaatimukset voidakseen olla jäsenenä arvoyhteisössä, johon se katsoo itsensä kuuluvan, se kuitenkin edellyttäisi sitä, että Suomi täyttäisi kansainvälisten sopimusten ehdot.

Tähän liittyy ajatus siitä, että täyttämällä kansainväliset sopimukset kansainvälisessä yhteisössä – tässä tapauksessa YK:n alaisen työjärjestön ILO:n vaatimukset - se tuottaa kontribuutiota yhteiseen hyvään ja se antaa Suomelle myös mahdollisuuden olla mukana kansainvälisessä toiminnassa täysivaltaisena jäsenenä.

6. JOHTOPÄÄTÖKSET

Tavoitteenani tässä tutkielmassa oli selvittää perusteluja omaehtoisen kulttuuristen identiteetin tunnustamiselle. Tähän kysymykseen liittyvät läheisesti myös vähemmistöryhmien määrittely ja määrittelyihin kytkeytyvät ongelmat. Vaatimuksia tunnustuksesta voidaan perustella ja pitää osana oikeudenmukaisuuden käsitystä. Käyttämäni Axel Honnethin tunnustuksen käsite tarjoaa systemaattisen jaottelun tunnustusmuotoihin ja siten selventää keskustelua, mutta herättää samalla myös uusia kysymyksiä.

Kehityksen nykyisenä suuntauksena on ollut se, että olemme menossa kohti vähemmistöjen maailmaa ja on tapahtunut jakaantumista yhä pienempiin alaryhmiin. Näin ollen kehitys kohti kansallisia yhtenäiskulttuureja on saanut uusia piirteitä.

Yksi esiin nouseva kysymys työni kannalta on se, että mitä tunnustetaan kun tunnustetaan kulttuurisia identiteettejä. Määritelmällisesti identiteetille ei löydy vakaata perustaa, koska identiteettiin kuuluu kehityksen alaisena oleminen, kuten Stuart Hall asian ilmaisee.

Myös vähemmistöt ovat määritelmiensä mukaisia, mikä tuo vähemmistöjen jaotteluun oman piirteensä ja näin ollen myös tehtyihin jaotteluihin suhtautumisessa. Kulttuuriset erot eivät ole aina yksiselitteisiä, sillä vähemmistöryhmän kieli voi olla vain pienen yhteisön käytössä tai häviämässä kokonaan. Kulttuurisiin erityispiirteisiin kuuluvat tavat ja perinteet voivat olla vain osan tuohon ryhmään kuuluvien käytössä. Toisaalta ilman erityispiirteiden huomioonottamista nuo erityispiirteet eivät säily, kielen kehittyminen pysähtyy, tavat eivät säily ja jotain ryhmän identiteetille tärkeää ja perustavanlaatuisia katoaa.

Kehitys voi olla tuohon ryhmään kuuluviksi itsensä tuntevien itsearvostukselle tuhoisaa. Kuitenkin lähtökohtana tulisi olla se, että jos on olemassa ryhmä, joka katsoo omaavansa kulttuurisia erityispiirteitä, se ei voi luopua siitä seurauksitta. Tästä syystä tunnustamisen vaatimukset ovat tulleet yhä enemmän esille yhteiskunnallisessa keskustelussa.

Tunnustamisessa vaatimukset on asetettu yksilöiden ja erilaisten ryhmien tarpeiden mukaisesti.

Kehityksenalaisen kulttuurisen identiteetin tunnustamisen näyttäisi vaativan jatkuvaa neuvottelua erityisyyksien tunnustamisesta. Perusteita erityisyyksien tunnustamiselle on olemassa, mutta pitää miettiä, säilyykö tunnustusta vaativat erityisyydet ajan kuluessa. Tunnustusprosessiin liittyy myös ongelma, nimittäin se, miten tulee suhtautua erityisyyttä kantamattomaan erityisyyksiä omaavaan ryhmän jäsenen.

Erityisyyttä kantamattomalla tarkoitan tässä tapauksessa sellaista nyt määritelmien mukaan erityisyyksien kantajaa, joka seurauksetta elää ryhmänsä ulkopuolella ja jonka erityisyyksien tunnustamisella ei ole vaikutusta hänen itsearvostukseen vaikka erityisyyksien kantaja kuuluisi määritelmien mukaan erityisyyksiä kantavaan ryhmään ja olisi sitä kautta oikeutettu kompensatioon. Kuitenkaan edellä esittämäni kysymyksen, en tässä tutkielmassa pyri enkä pysty vastaamaan.

Geneettinen erilaisuus ja kulttuurinen identiteetti eivät sinänsä kuulu yhteen. Kulttuurinen identiteetti syntyy opittuna eikä ole geneettinen ominaisuus. Kalervo Wiikin saamelaista geneettistä perimää kartoittavan tutkimuksessa todettiin, että saamelaiset ovat geneettisesti selvästi muista eurooppalaisista poikkeava ryhmä. Mielestäni ainoa johtopäätös tuosta tutkimuksesta on, että saamelaiset ovat asuneet eri paikassa, kuin muut eurooppalaiset ainakin jossain määrin eristyneenä. Tulos sinänsä antaa tukea vaatimukselle kulttuuristen erityisyyksien ja siitä tulevien erityistarpeiden huomioimiselle, joilla on merkitystä erityisryhmien tunnustamisessa. Ryhmien olemassaolo on oltava tunnistettavissa joillakin yhteisesti hyväksytyillä tavoilla, koska esimerkiksi geneettinen tutkimus ei tarjoa perustaa kulttuurisen identiteetin tunnustamisen problematiikkaan.

Tunnustamisessa on kysymys kyvystä asettua samaan asemaan toisen kanssa ja kunnioittaa häntä. Tämä kunnioittaminen edellyttää molemmilta autonomisuutta ja myös toisen autonomian kunnioittamista. Autonomisuus ja autonomisuuden kunnioittaminen on välttämätön vastavuoroisen tunnustussuhteen syntymiselle. Näin vastavuoroinen tunnustaminen vaatii osapuolilta positiivista suhtautumista toisiin ihmisiin.

Tunnussuhteet on nähtävä rakentavina suhteina ja paras tae vastavuoroisille tunnustussuhteiden muodostumiselle on se, että on itse kokenut positiivista suhtautumista ja sen myötä osaa myös itse olla tunnustavasti suuntautunut.

Instituutiot ovat osa jokapäiväistä elämäämme ja yhteiskunnalliset toiminnot ovat pitkälti erilaisten instituutioiden toimintaa. Lagerspetziä mukaillen instituutioilla näyttää olevan ominaisuuksia ja instituutiot voivat tehdä jotain asioita. Näin institutionaaliset termit näyttävät viittaavan todellisiin asioihin, vaikka instituutioiden toiminta on riippuvainen ihmisten toiminnasta. Kaikki yhteiskunnallisten instituutioiden toimenpiteet tapahtuvat, vain jos jotkut yksittäiset ihmiset tekevät toimenpiteitä. Kaikenlaisessa yhteisössä toimimisen taustalla on yksilöiden toiminta.

Toiminta tapahtuu yhdessä luotujen ja laajasti hyväksytyjen toimintatapojen pohjalta. Tärkeää on se että sosiaalisessa todellisuudessa uskomus instituutioiden olemassaoloon ja pysyvyyteen on riittävän vahva. Yhteisöjemme jäsenenä meillä on oletuksia muiden ryhmään kuuluvien ajattelusta. Oletusten vahvuus on riippuvainen siitä, että merkittäviltä osin yhteisön jäsenet jakavat uskomuksen toiminnan laillisuudesta ja myös sen järkevyydestä.

Toimintamme on laajasti sidottu erilaisiin sosiaalisten konventioiden varassa oleviin järjestelmiin. Esimerkiksi vähemmistöjen olemassaolo toteutuu siinä, että laajasti vähemmistö mielletään olemassa oleviksi ja käytännöllinen toiminta on myös järjestäytynyt tähän liittyvien oletusten mukaan. Identiteetit ovat merkityksellisiä vain, jos sosiaaliset toimijat sisäistävät ne ja rakentavat merkityksiä niiden varaan.

Järjestelmät ovat luonteeltaan pysyviä, koska koko järjestäytynyt yhteiskunnallinen elämä on riippuvainen ja rakentunut näiden järjestelmien varaan. Toisaalta ne ovat kuitenkin muutoksenalaisia, kehittyviä järjestelmiä ja suhtautumisemme asioihin muuttuu ajan kuluessa.

Jaettuihin uskomuksiin pohjaavat sosiaaliset faktat määrittelevät erilaisissa yhteisöissä elävän ihmisen toimintaa – ihmiset toimivat ryhmissä, joiden jäsenyys määrittyy kunkin ryhmän sisäisten perusteiden mukaan. Tärkeää on huomata se, että tunnustusta vaativat

ryhmät ovat riippuvaisia muilta saadusta tunnustuksesta, vaikka määrittelevätkin toimintaansa sisäisesti.

Löytyn teoksen ”Maltillinen hutu” artikkelin ”Likainen maantiede” mukaan keskustelu monikulttuurisuudesta pitää sisällään ajatuksen selvärajaisuudesta. Kulttuurit ajatellaan siis toisistaan erillisiksi ja ajatellaan, että tuo selvärajaisuus olisi jotenkin pysyvää.

Tässä ajattelussa kaikilla ryhmillä on oma terävarajainen siivunsa ja kulttuureilla ei ole mitään yhteistä ja vuorovaikutusta ei tapahdu. Löytyn kriittisesti esittämä piirakkamallimalli ei tunnusta todellisuudessa esiintyvää monimuotoisuutta, koska se antaa identiteeteille vain yksittäisiä ja valmiita luokitteluja. Tämän vuoksi asetelma näyttää näennäisesti toimivan eikä ristiriitaisuuksia esiinny.

Olisi tärkeää myöntää, että kulttuurien rajat ovat häilyviä ja sekoittuneita olisi tärkeää. Tarkkaan rajattu, eri kulttuureihin liittyvä jaottelu ei kerro siitä erilaisten kulttuuristen aineiden todellisuudesta, jossa yhteiskunnissa eletään. Tarkkaan rajattujen kulttuuristen jaotteluiden ajatuksen tarkoituksena on mahdollistaa tässä diskurssissa käytävää keskustelua, mutta usein ei nähdä todellisuuden takana kerrosten moninaisuutta.

Asetelman mukaan ajateltuna, Kuten Löytty sanoo, ”ihmiset ovat kulttuuriensa vankeja”. Tämä perustuu siihen, että hyväksytään niin vähemmistöjen kuin myös enemmistöjen kohdalla oletus, että tiedetään mihin selvärajaiseen ryhmään kukin kansalainen kuuluu. Ratkaisu löytyy sen hyväksymisestä, että selvärajaisuutta ei ole ja kuten Löytty sanoo ”kaaosta, likaa ja epäjärjestystä” olisi opittava vain hallitsemaan.

Epäpuhtaan, sekoittuneen ja kehittyvän kulttuurisen todellisuuden hyväksyminen ei tuota selväpiirteisyyttä ja hallittavuutta, minkä voisi ajatella olevan luokittelun tavoitteena. Löytyn mukaan ympäristö voidaan ajatella mitattavaksi ja laskettavaksi luokiksi, mutta ei kulttuuria, sillä kulttuuriin kuuluu epäpuhtaus.

Kulttuurisen identiteettiin liittyy myös se, että ryhmien hallinnointi, kuten esimerkiksi kulttuuri-itsehallinto, on osa tuota identiteettiä ja on siis osaltaan tuottamassa sitä. Varsinkin tilanteessa, josta voisi käyttää Honnethin kuvausta ”taistelu tunnustuksesta”,

luodaan Löytyn esittelemää piirakkakuviota eli tarkkarajaista luokittelua vahvistavaa hallintoa.

Ajankohtainen käytännön esimerkki tästä on paraillaan meneillä oleva prosessi, jossa ehdotuksen mukaan Saamenkäräjät muutettaisiin Saamelaisparlamentiksi ja Saamenkäräjien puheenjohtaja Presidentiksi. Aloitteen tekijä on saamelaiskäräjien jäsenen, Asko Länsman.

” ‘Saamelaisparlamentti’ -nimitys kuvaisi Länsmanin mukaan enemmän saamelaiskäräjien tehtäviä ja asemaa. Saamelaiskäräjien puheenjohtajan työnimikkeen muuttaminen ‘presidentiksi’ lisäisi saamelaiskäräjien arvostusta ja kuvaisi puheenjohtajan todellista asemaa kansaa edustavan elimen puheenjohtajana.”⁸⁶

Saamelaiskäräjien nimen muuttamista Länsman perusteli sillä, että nykyinen nimi viittaa tuomioistuimeen. Pohjimmiltaan tällaisessa kehityksessä on mielestäni kyse identiteettityöstä. Vahvistamalla instituutioita saadaan vahvempaa asemaa omalle kulttuuriselle identiteetille.

Kontribuutio yhteiseen hyvään on monimutkainen ja voi toteutua monilla tavoilla. Kansainvälisten sopimusten vaatimusten täyttäminen luo tilanteen, jossa esimerkiksi alkuperäiskansan oikeuksien tunnustaminen ratifioimalla ILO:n alkuperäiskansasopimus No. 169 vaatimukset, tekee mahdolliseksi arvoyhteisöön kuulumisen. Voidaan ajatella, että mahdollisuus täyttää kansainväliset sopimukset siinä kansainvälisessä arvoyhteisössä mihin Suomi katsoo jo kuuluvansa, tuottaa kontribuutiota yhteiseen hyvään. Se antaa myös mahdollisuuden olla mukana kansainvälisessä toiminnassa täysivaltaisena jäsenenä. Tämä mahdollisuus on vain siinä tapauksessa, että aidosti hyväksytään arvoyhteisön, tässä tapauksessa YK:n alaisen ILO:n, tarkoittamat päämäärät. Tällä hetkellä Suomi ei vielä ole ratifioinut kyseistä sopimusta selvittämättömien maa-oikeuksien takia.⁸⁷

---

⁸⁶http://www.samediggi.fi/index.php?option=com_content&task=view&id=309&Itemid=39 (viitattu 11.07 2009)

⁸⁷ Käsittelyvaihe: Jätetty lepäämään
<http://www.eduskunta.fi/valtiopaivaasiat/he+248/1994>
(viitattu 6.9 2009)

Tärkeää on pysyä elämisspiirin todellisuudessa kiinni, ei sen yläpuolella, ettei ajauduta erilleen siitä moninaisuudesta mitä, esimerkiksi vähemmistökulttuurit voivat pitää sisällään. Erilaisissa diagrammeissa asiat näyttävät yksinkertaiselta ja helposti hallittavilta, mutta epäonnistunut kulttuurien rinnakkaisuusien ymmärtäminen voi jopa lisätä tarvetta erojen rakentamiseen.

Globaalissa mittakaavassa taistelu tunnuksesta erilaisten ryhmien välillä voi saada hyvinkin dramaattisia piirteitä. Äärimmäisenä seurauksena on taistelu tunnuksesta. Silloin kun tämä taistelu tunnuksesta on akuutti, voi ryhmien välillä vallita syvä epäluottamus. Tästä seurauksena on se, ettei huomioida toisen perusteltuja vaatimuksia. Axel Honnethin mukaan tällainen tilanne voi saada aikaan ”absurdia kamppailua tunnuksesta”. Tuollaisen tilanteen purkaminen edellyttää perustavaa laatua olevaa asennemuutosta, joka vasta mahdollistaa erilaisten ryhmien rauhanomaisen rinnakkaiselon.

Selvältä näyttää se, että vähemmistö-enemmistö asetelmissa voi olla ongelmallista yhdistää erilaisia ryhmien intressejä. Jos yksimielisyyttä ei ole, asetelma on ongelmallinen ainakin tunnustamisen (recognition, Anerkennung) näkökulmasta.

LÄHTEET:

Anderson, Benedict: Kuvitellut yhteisöt: Nationalismin alkuperän ja leviämisen tarkastelua Suom. Joel Kuotti Vastapaino Tampere 2007

Ellison Ralph *Invisible Man 1952.*(*Näkymätön mies* suom. Jouko Linturi Tammi 1969)

Fraser Nancy *Social Justice in the Age of Identity Politics: Redistribution, Recognition and Participation,* teoksessa *The Tanner Lectures on Human Values*, volume 19, toim. Stanford University 1996

Hall Stuart *Identiteetti.* Suom. ja toim Mikko Lehtonen ja Juha Herkman .Vastapaino Tampere 1999

Hall Stuart *Kulttuurin ja politiikan murroksia.* Toim. Juha Koivisto & al. Vastapaino, Tampere 1992.

Honneth Axel *Mutual Recognition as a Key for a Universal Ethics* Translated by John M. M. Farrell *Political Theory*, Vol. 26, No. 6 Dec., Sage Publications, Inc. 1998

Honneth Axel *Kampf um Anerkennung* Frankfurt am Main: Suhrkamp, 1992

Honneth Axel *The Struggle for Recognition: The Moral Grammar of Social Conflicts* Polity Press, 1996 1996

Honneth Axel *The fragmented World of The Social: Essays in Social and Political Philosophy* Edited by Kenneth Baynes State University Of New York Press (1995)

Honneth Axel *Invisiblity On The Epistemology of "Recognition"* Supplement to the Proceedings of The Aristotelian Society, Volume 75, Number 1, July 2001

Honneth Axel *Grounding Recognition: A Rejoinder to Critical Questions* Trans. Joel Andersson Inquiry Volume 45, Number 4 2002

Ikäheimo Heikki *On The Genius and Spesies of Recognition* Inquiry Volume 45, Number 4 2002

Ikäheimo Heikki, Laitinen Arto, Michael Quante *Soveltuuko ansio-oikeudenmukaisuus kulttuuristen erityispiirteiden tunnustuksen periaatteeksi. Tunnustus, subjektiviteetti ja inhimillinen elämänmuoto tutkimuksia Hegelistä ja persoonien välisistä tunnustussuhteista.* Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research 220. Jyväskylän yliopisto: Jyväskylä 2003

Ikäheimo Heikki *Tunnustus, subjektiviteetti ja inhimillinen elämänmuoto tutkimuksia Hegelistä ja persoonien välisistä tunnustussuhteista.* Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research 220. Jyväskylän yliopisto: Jyväskylä 2003

Ikäheimo, Heikki. *Tunnustusasenteet ja persoonuuden konstituutio.* In Kotkavirta, Jussi, Niemi, Petteri (eds.) *Persoonaa.* SoPhi; 84. Jyväskylä: Minerva kustannus 2004

Kant Immanuel, *Grundlegung der Metaphysik der Sitten*, 1785

Kant Immanuel *Groundwork of the Metaphysic of Morals*, translated and edited by M. Gregor (Cambridge: Cambridge University Press, 1997), p. 14. (translated and analyzed by H. J. Paton, New York: Harper and Row, 1948

Kristeva Juulia *Muukalaisia itsellemme.* Gaudeamus Helsinki 1992

Eerik Lagerspetz , Heikki Ikäheimo, Jussi Kotkavirta “*On The Nature of social and institutional Reality*” SoPhi 2001

Laitinen Arto *Interpersonal Recognition: A Response to Value or a Precondition of Personhood* Inquiry Volume 45, Number 4 2002

Lehtola Veli-Pekka *Rajamaan identiteetti*. Suomalaisen kirjallisuuden seura Helsinki. 1997

Lehtola Veli-Pekka *Saamelaiset - historia, yhteiskunta, taide*. Kustannus-Puntsi Gummerus Jyväskylä. 1997

Lehtola Jorma *Lailasta Lailaan*. Kustannus-Puntsi. Gummerus Jyväskylä 2000

Löytty Olli *Maltillinen hutu – ja muita kirjoituksia kulttuurien kohtaamisesta* Kustannusyhtiö Teos, Helsinki 2008

Sihvola, J. *Monikulttuurinen universaalietiikka*. Maailman henkinen tila ja tulevaisuus. Toimittanut I. Niiniluoto. Otava, Helsinki 2000.

Toim. Marja Tuominen, Seija Tuulentie, Veli-Pekka Lehtola, Mervi Autti. *Outamailta tunturiin* Lapin yliopiston taiteiden ja -yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja 1999

Valkeapää Nils-Aslak *Beaivi, Ahcazan* Dat 1988. *Aurinko, isäni*; käännös Pekka Sammallahti, 1992

Wiik, Kalevi: *Eurooppalaisten juuret*. Atena Kustannus Oy, Jyväskylä. 2002

Wiik, Kalevi: *Tieteessä tapahtuu*
Saamelaisten alkuperä (2/04, 23-38)

WWW sivut:

<http://www.ykliitto.fi/yktieto/alkupera.htm>

www.finlex.fi Laki saamelaiskäräjistä

http://www.samediggi.fi/index.php?option=com_content&task=view&id=309&Itemid=39

Lakiesitys: 21.10 1994 / HE 248/1994

<http://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/1994/19940248>

Viite lakiesitykseen käsittelyvaiheeseen:

<http://www.eduskunta.fi/valtiopaivaasiat/he+248/1994>

Nancy Fraser *Social Justice in the Age of Identity Politics: Redistribution, Recognition and Participation,* teoksessa *The Tanner Lectures on Human Values, volume 19,* toim. Grethe B. Peterson (The University of Utah Press, 1998), Yhteiskunnallinen oikeudenmukaisuus identiteettipolitiikan aikakaudella - tulonjako, tunnustaminen ja osallistuminen: <http://www.helsinki.fi/~amkauppi/phil/fraser.htm> Suomennos Antti Kauppinen Toinen korjattu, 12.8.2001

Lehdet:

Honneth Axel 2001 *Keskisuomalainen* -lehdessä 15.12.2001